

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำพานบายศรี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองแวง ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสาร
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร
 - 1.1 ความหมายของหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.1 สาเหตุและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.2 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.4 การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.5 การวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่น
 - 2.6 การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
3. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
 - 3.1 วิสัยทัศน์
 - 3.2 คุณภาพของผู้เรียน
 - 3.3 ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
 - 3.4 ธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
 - 3.5 ลักษณะเฉพาะของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
 - 3.6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
 - 3.7 สาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้
 - 3.8 แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
 - 3.9 แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ
เทคโนโลยี
 - 3.10 การพัฒนาสื่อการเรียน

- 3.11 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
- 3.12 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้
- 3.13 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้
- 3.14 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้
- 3.15 ดัชนีประสิทธิผล
4. ความพึงพอใจในการเรียนรู้
5. ความรู้เกี่ยวกับพานบายศรี
 - 5.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพานบายศรีและประวัติความเป็นมาของพานบายศรี
 - 5.2 คุณค่าของบายศรี
 - 5.3 ประเภทของบายศรี
 - 5.4 พานบายศรีสู่ขวัญในงานพิธีต่าง ๆ ของราษฎร
6. ธรรมชาติของนักเรียนระดับประถมศึกษา
 - 6.1 ธรรมชาติของเด็ก
 - 6.2 ลักษณะต่าง ๆ ของเด็กระดับประถมศึกษาตอนปลาย
 - 6.3 พัฒนาการทางสติปัญญา
 - 6.4 พัฒนาการของเด็กที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา
7. สารสนเทศเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านหนองแวง
 - 7.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนบ้านหนองแวง
 - 7.2 หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนบ้านหนองแวง
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 8.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับหลักสูตร

1.1 ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการศึกษาทุกระดับเพราะหลักสูตรเป็นตัวที่กำหนดแนวปฏิบัติในการดำเนินการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับหลักสูตรในทัศนะที่แตกต่างหลายประการ เช่น

วิชัย ดิสระ (2527 : 19) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 9 ข้อ คือ

1. กลุ่มวิชาหรือประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนภายใต้กำหนดของโรงเรียน
 2. หลักสูตรประกอบด้วยประสบการณ์ในการเรียนทั้งหมดที่นักเรียนพึงได้รับจากโรงเรียน
 3. การจัดรายวิชาทั้งหมด กิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งนักเรียนได้รับภายใต้การดูแลและแนะนำของโรงเรียน ไม่ว่ากิจกรรมหรือประสบการณ์นั้นจะเป็นในหรือนอกโรงเรียน
 4. กลุ่มของความตั้งใจเกี่ยวกับโอกาสในการจัดให้คนได้รับการศึกษาร่วมกับคนอื่น และสิ่งอื่น ๆ ในระยะเวลาและเนื้อหาที่จัดไว้อย่างแน่นอน
 5. ประสบการณ์ทุกอย่าง ที่โรงเรียนจัดให้แก่ นักเรียน
 6. มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้เด็กได้เรียนเนื้อหาวิชา ทักษะคติแบบพฤติกรรม กิจวัตร สิ่งแวดล้อมเพื่อประมวลกันเข้าแล้วก็จะประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็ก
 7. หลักสูตรประกอบด้วยแม่บท เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การเรียน กิจกรรมการเรียน และการประเมินผล
 8. โปรแกรมการศึกษาซึ่งประกอบ โปรแกรมการเรียน โปรแกรมกิจกรรม โปรแกรมแนะแนว
 9. หลักสูตร คือ ประมวลความรู้ประสบการณ์ทั้งหลายที่สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบันและตามแผนการศึกษาแห่งชาติ ทั้งภายในหรือภายนอกสถานศึกษา โดยคาดหวังให้ผู้เรียนพัฒนาไปตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- ธำรง บัวศรี (2532 : 6) กล่าวว่า หลักสูตรหมายถึง แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้น เพื่อแสดงจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรม และมวลประสบการณ์ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีการพัฒนาในด้านต่างๆ ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
- สงัด อุทรานันท์ (2532 : 16) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง ลักษณะใดลักษณะหนึ่งต่อไปนี้
1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้นในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาสาระที่จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
 2. หลักสูตร ประกอบด้วยประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนล่วงหน้าเพื่อมุ่งหวังให้เด็กได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ต้องการ

3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเพื่อให้ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้ และได้ตอบสนองต่อการแนะแนวของโรงเรียน

แรมสมร อยู่สถาพร (2538 : 3) หลักสูตรประถมศึกษา คือ โครงการศึกษาที่จัดขึ้น สำหรับนักเรียนประถมศึกษา โดยมุ่งสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น ต่อสังคม และให้มีทักษะที่จำเป็น ในการดำรงชีวิตตามสภาพ ของสังคมในขณะนั้น

นิคม ชมภูหลง (2545 : 45) ความหมายของหลักสูตร คือ ประสบการณ์ทั้งหมด และ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ทางโรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ตามความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่นและประเทศชาติ อย่างเหมาะสมกับวัย โดยผ่านกระบวนการประเมินอย่างเป็นระบบ

ทาบา (Taba. 1962 : 10) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง วิธีการเตรียมเยาวชนให้มีส่วนร่วมในฐานะที่เป็นสมาชิกที่สามารถสร้างผลผลิตให้แก่สังคมของเขา

กู๊ด (Good. 1973 : 157) ได้ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือ

1. เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษา เช่น หลักสูตรสังคมศึกษา หลักสูตรศิลปะ เป็นต้น
2. แก่โครงทั่วไปของเนื้อหา หรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งทางโรงเรียนจัดให้แก่เด็กหรือสิ่งที่ตนต้องสอน เพื่อให้มีความรู้จบชั้นหรือได้รับประกาศนียบัตร เพื่อให้สามารถได้เรียนต่อในวิชาชีพต่อไป
3. กลุ่มวิชาและประสบการณ์ที่กำหนดไว้ ซึ่งนักเรียนได้เล่าเรียนภายใต้ การแนะนำของ โรงเรียนและสถาบัน

สรุป ความหมายของหลักสูตร คือประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่โรงเรียนกำหนด ให้เป็นไปตามกระบวนการที่ได้กำหนดไว้ ไม่ว่าจะเป็น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กระบวนการวัดและประเมินผล และอื่น ๆ ดังที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรในแง่ของการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ เจตคติ และค่านิยม ไว้หลายประการเช่น

สันต์ ธรรมบำรุง (2527 : 9-10) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติงานของครู เพราะหลักสูตรจะกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง
2. หลักสูตรเป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอน อันเป็นส่วนรวมของประเทศ เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ
3. หลักสูตรเป็นเอกสารของทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาล เพื่อให้บุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาปฏิบัติ
4. หลักสูตรเป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถาบันในระดับต่าง ๆ
5. หลักสูตรเป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษา ที่จะอำนวยความสะดวกควบคุมดูแล ติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายจัดการศึกษาของรัฐบาล
6. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงาม และพัฒนาการของเด็ก ตามความมุ่งหมายของการศึกษา
7. หลักสูตรจะกำหนดรูปร่างของสังคมในอนาคต
8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอันเป็นการพัฒนากำลังคน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ผล
9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือพัฒนาคน

ชำระ บัวศรี (2532 : 9-10) กล่าวว่า หลักสูตร เป็นหัวใจของการศึกษา ทั้งนี้เพราะหลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่า โรงเรียนมีความมุ่งหมายในการให้การศึกษาแก่เด็กอย่างไร และสามารถให้ความรู้ เสริมทักษะ และทัศนคติ ในด้านใดบ้าง สิ่งต่างๆ ที่ประมวลไว้ในหลักสูตร เป็นเสมือนแนวทางที่ช่วยให้เราทราบได้ทันทีว่า การจัดการศึกษาให้แก่เด็กนั้นไปในทางใด มีผลต่อตัวเด็กและต่อสังคมมากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า ความสำคัญของหลักสูตร หมายถึงการจัดการจัดการศึกษาให้นักเรียน บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ตั้งไว้ โดยหลักสูตรเน้นการเจริญเติบโตไปในทางใด นักเรียนที่ได้รับการจัดมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรก็จะเจริญเติบโตไปในทิศทางที่กำหนดไว้

1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ดังนี้
 ชำรง บัวศรี (2532 : 8) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ
 อย่างน้อย 6 ประการคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. จุดประสงค์การสอน
3. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
4. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
5. วัสดุและสื่อการเรียนการสอน
6. การประเมินผล

กรมวิชาการ (2534 : 351-356) กล่าวไว้ว่า หลักสูตรที่เหมาะสม ควรมี
 องค์ประกอบอย่างน้อย 4 อย่าง

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหา
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

วิชัย ดิสสระ (2535 : 11-12) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตร
 4 ประการคือ

1. หลักสูตรแม่บทประกอบด้วย จุดหมายและแนวทางการศึกษา
 โครงสร้างของเนื้อหา อัตราเวลาเรียนและแนวทางการสอนตลอดจนการประเมินผลการเรียน
2. เอกสารและวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน
3. กิจกรรมการเรียน
4. การประเมินผล

สุนีย์ เหมาะประสิทธิ์ (2537 : 21) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรดังนี้

1. หลักการและจุดมุ่งหมาย
2. โครงสร้างหรือเนื้อหาสาระ
3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัด ประเมินผลและติดตามผล

ทาบ (Taba, 1962 : 424 - 425) กล่าวว่าไว้ว่า หลักสูตรที่ดีต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบดังนี้

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
3. กระบวนการจัดการเรียนการสอน
4. การประเมินผล

ไทเลอร์ (Tyier, 1974 : 3803-A) กล่าวว่า หลักสูตรประกอบด้วย องค์ประกอบ 3 องค์ประกอบ คือ

1. จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม
2. กิจกรรมการเรียนการสอน
3. การวัดและประเมินผล

จากแนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของหลักสูตร สรุปองค์ประกอบของหลักสูตร ได้ว่า หลักสูตรที่ดีต้องประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมประสบการณ์ รวมทั้งกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล

2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

2.1 สาเหตุและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2542 : 26) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเนื่องมาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริงที่เป็นอยู่
2. ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งอันพึงอนุรักษ์ของท้องถิ่น ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น
3. ไม่เป็นการสนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นอาจมีปัญหาแตกต่างกันออกไป เช่น โรคภัยไข้เจ็บ ความอดอยาก แทนที่การศึกษาจะช่วยแก้ปัญหา ดังกล่าว กลับจะส่งเสริมให้คนไต่บันไดคาราเพื่อการศึกษาต่อชั้นสูง

นิคม ชมภูหลง (2542 : 8) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ต้องมีหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมา นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงตามสภาพสังคม เศรษฐกิจของท้องถิ่น

แต่ต้องไปเรียนเรื่องใกล้ตัว ทำให้นักเรียนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักชีวิต ไม่เข้าใจและมีความรู้สึกที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของตัวเอง ทั้งไม่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตได้

วิชัย ประสิทธิ์วิฑูริเวช (2542 : 135) ได้กล่าวถึงสาเหตุและความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทที่พัฒนาในระดับชาติกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมลักษณะกว้างให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระและประสบการณ์บางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น บางอย่างไม่อาจสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

สรุปได้ว่า สาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะ การศึกษาที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียน ซึ่งผู้เรียนควรได้เรียนสิ่งที่ใกล้ตัวตามสภาพสังคมจะก่อให้เกิดความรู้สึที่ดี และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตหรือประกอบอาชีพในอนาคตได้

2.2 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2540 : 25) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่กระทรวงศึกษาธิการได้เปิดโอกาสให้หน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าว ได้มีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรตามข้อกำหนดใน โครงสร้างหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นของตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม ของตนเอง ครอบครัว และท้องถิ่นของตนเอง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 28-29) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรระดับชาติมาพิจารณา ศึกษา วิเคราะห์เพื่อการปรับปรุง เปลี่ยนเนื้อหาสาระบางอย่างให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกับท้องถิ่นสูตรท้องถิ่น

มานิต สิทธิศร (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริมปรับรายละเอียดของเนื้อหา พัฒนาสื่อการเรียนการสอน และการจัดทำรายละเอียดเนื้อหาวิชาขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยสัมพันธ์กับหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บท

สมิทร คุณานุกร (2523 : 97) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการขยายและการปรับหลักสูตรระดับชาติ คำว่า “ขยาย” หมายถึง การนำเอาจุดหมายและเนื้อหา

มาขยายความ คือขยายจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ขยายเพื่อให้เพิ่มขึ้น และมีรายละเอียด ที่ครุ่นนำไปสอนได้ ส่วน “การปรับ” ก็คือการนำเอาจุดมุ่งหมายและเนื้อหาวิชามาปรับให้สอดคล้อง กับสภาพของสังคม ภูมิศาสตร์และความต้องการของประชาชนในแต่ละเขตการศึกษา

จิราภรณ์ ศรีสกุล (2530 : 18) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรหมายถึง การนำ หลักสูตรแม่บทระดับชาติมาปรับบางอย่างให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และ ความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละระดับ เช่น ภาค จังหวัด อำเภอ และกลุ่มโรงเรียน เพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษาให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

สรุปการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การปรับหรือขยายหลักสูตรแม่บท ให้เหมาะสมในด้านเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน ให้เหมาะสมกับความต้องการ ของท้องถิ่นซึ่งอาจจัดในรูปสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมก็ได้

2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 22) ได้กล่าวถึง ขั้นตอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการ
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บท
3. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของท้องถิ่น
4. พัฒนาความเหมาะสมของหลักสูตรแม่บทกับสภาพของท้องถิ่น
5. กำหนดรายละเอียดโครงสร้างของหลักสูตรแม่บทสอดคล้องกับท้องถิ่น
6. กำหนดวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
7. จัดทำแผนการสอนคู่มือครู
8. ดำเนินการใช้หลักสูตรท้องถิ่น
9. ประเมินการใช้หลักสูตรท้องถิ่นและปรับปรุงแก้ไข

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 24-25) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร มีขั้นตอนดังนี้

- ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ
- ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการพัฒนาหลักสูตรและวางแผนการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการใช้หลักสูตร
- ขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบของกระบวนการใช้หลักสูตรและการสอน

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 150-153) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น สามารถดำเนินการ ได้ทุกระดับ ตั้งแต่ระดับเขตการศึกษา ไปจนถึงระดับห้องเรียน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานในระดับใด หากจะให้ เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน ต้องดำเนินการ อย่างเป็นลำดับขั้นตอนดังนี้

1. จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ควรเลือกบุคคลที่มีความสามารถ และมีความตั้งใจในการปฏิบัติงาน ประมาณ 5 – 7 คน ซึ่งประกอบด้วยผู้ที่มีความเข้าใจเกี่ยวกับ การพัฒนาหลักสูตรอย่างน้อย 1 คน เพื่ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม จุดมุ่งหมาย นอกนั้นควรเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาการสอน และสภาพท้องถิ่น เช่น ผู้สอน ผู้บริหาร โรงเรียน ศิษยานิเทศน์ กวีชากร และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนา หลักสูตรระดับชาติ เพื่อให้มีความเข้าใจใน โครงสร้างและแนวดำเนินการของหลักสูตรแกนกลาง อย่างถ่องแท้ก่อน นอกจากนั้นยังเป็นการทบทวนหรือพัฒนาจุดประสงค์ต่าง ๆ ของหลักสูตร ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิเคราะห์เนื้อหาสาระและประสบการณ์ในหลักสูตร ซึ่งอาจจะให้ ได้ถึงรายละเอียดขั้นการแปลงเป็นพฤติกรรมที่คาดหวังจากตัวผู้เรียน

3. ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นตามที่ได้เสนอมาแล้ว รวมทั้งสิ่งที่ควรเพิ่มเติมในระดับท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่น การประกอบอาชีพในปัจจุบัน และอนาคต ความคาดหวังของท้องถิ่น เป็นต้น การเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะรวบรวมจากแบบ สอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ และการประชุมสัมมนา หรือวิธีการอื่นใดที่จะเป็น ประโยชน์ ทำให้ทราบข้อมูลที่แท้จริงภายในสังคมของท้องถิ่น

4. การประมวลผลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ให้มี ความเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่และต้องการพัฒนาในอนาคต หากข้อมูลไม่ชัดเจน จะต้องประเมินผลก่อน คณะกรรมการควรพิจารณาว่าสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วนั้นเป็น ไปความต้องการ หรือไม่ มีสิ่งใดบ้างที่ต้องการและจงใจให้เกิดขึ้น นำทั้ง 2 ประเด็นมาเปรียบเทียบ เพื่อเลือกและ จัดลำดับความสำคัญของข้อมูล ผลที่ได้ อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเด็น คือการปรับ เพิ่ม หรือ ขยาย หลักสูตรแกนกลาง ถ้าหากผลของการประมวลผลและพิจารณา สภาพปัญหาและความ ต้องการของท้องถิ่นสรุปได้ว่า มีสิ่งที่ควรปรับปรุง เพิ่ม หรือขยายหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการ ลำดับต่อไป ควรเป็นดังนี้

4.1 จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

4.2 กำหนดบทบาทและหน้าที่ของคณะอนุกรรมการ เนื่องจากทุกคนจะมี

ส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา มีบทบาทสำคัญทั้งทางตรงและทางอ้อม จึงควรพิจารณาบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบทั้งหมดก่อน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจนในคณะผู้ทำงาน

4.3 คณะอนุกรรมการ นำข้อมูลผลสรุปที่พบว่ามีสิ่งใดไม่ครอบคลุมหรือไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมาดำเนินการปรับเพิ่ม หรือขยายให้มีความเหมาะสม จัดทำเป็นเอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่น เช่น แนวการสอน คู่มือ หนังสือนำเสริมประสบการณ์ แล้วจึงนำเอกสารประกอบหลักสูตรเผยแพร่ในท้องถิ่น

4.4 การนิเทศติดตามผลการประเมิน การใช้หลักสูตรที่เป็นผลจากการพัฒนาระดับท้องถิ่น เพื่อเป็นการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ ชี้แจงแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้เป็นการติดตามผล มีการนำเอกสารประกอบหลักสูตร ไปใช้ในชั้นปฏิบัติจริงมากน้อยเพียงใด กระตุ้นส่งเสริมให้มีการใช้อย่างคุ้มค่า นอกจากนี้ยังเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4.5 การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประมวลและพิจารณาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น มีข้อมูลพบว่า น่าจะมีการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง กระบวนการลำดับต่อไปนี้ควรเป็นดังนี้

4.5.1 จัดตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

โดยการสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง

4.5.2 กำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะอนุกรรมการ

4.5.3 การออกแบบหลักสูตร อันเป็นกระบวนการในการเลือกองค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนเทคนิควิธีต่าง ๆ ในการสร้างหลักสูตร ต้องไม่ขัดแย้งกับหลักสูตรแกนกลาง แต่เป็นการช่วยเสริมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

4.5.4 การร่างหลักสูตร นำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบหลักสูตรมาดำเนินการสร้างหลักสูตรย่อย โดยใช้หลักการและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

4.5.5 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะกรรมการต้องจัดหาหรือสรรหาคณะผู้ร่วมงาน ดังนี้

- 1) คณะผู้เชี่ยวชาญ ทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรให้ครบทุกด้าน เพื่อการแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้
- 2) คณะผู้ทดลองใช้หลักสูตร มีการเตรียมทดลองใช้ ซึ่งอาจ

เป็นการประชุมหรือการฝึกอบรม ทั้งนี้คณะอนุกรรมการต้องการ การเตรียมงานด้านต่าง ๆ
อำนวยความสะดวกแก่ คณะผู้ร่วมงานทั้ง 2 คณะ เช่น วัสดุหลักสูตร แผนการทำงาน งบประมาณ เป็นต้น ผลที่ได้จากขั้นตอนนี้ ต้องนำไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขก่อนถึงขั้นต่อไป

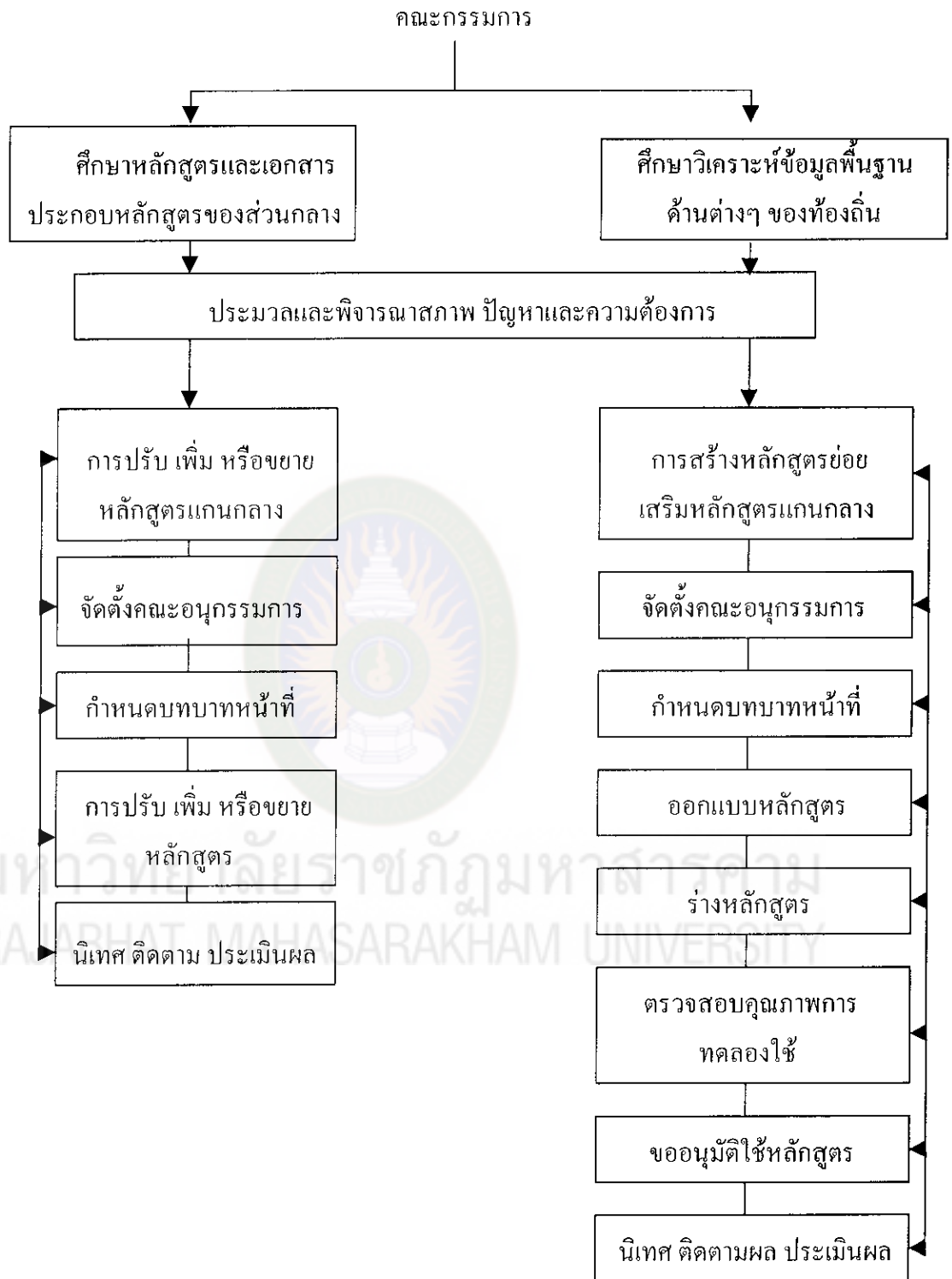
การขออนุมัติใช้หลักสูตร คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น
ต้องนำหลักสูตรที่ร่างขึ้น เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ

การนิเทศติดตามและประเมินผลใช้หลักสูตรย่อย มีหลักการและ
วิธีการเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่กล่าวมา จึงเป็นการสังเคราะห์
ให้เห็นภาพรวมของลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับหลักสูตรแกนกลาง
และการสร้างหลักสูตรย่อย ซึ่งมีได้มีความแตกต่างกันในหลักการ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจยิ่งขึ้น
ได้เสนอแผนภูมิกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น ดังแผนภูมิที่ 2
(วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. 2542 : 148)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรที่สมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มากที่สุดตลอดจนสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2.4 การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กรมวิชาการ (2542. : 31-53) ได้กล่าวถึงการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 5 ลักษณะดังนี้

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม
2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา
3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน
4. การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่
5. การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มขึ้นใหม่

1. การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม

ก่อนการลงมือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ภายหลังจากที่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์เป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ของโรงเรียน แล้วต้องวิเคราะห์ภาระงานสอน โดยศึกษาจากคำอธิบายรายวิชา กำหนด เพื่อจะทำให้ทราบว่าในแต่ละเนื้อหาหรือรายวิชาควรมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นอย่างไร คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร จะประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือ

ส่วนที่ 1 กิจกรรม ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องจัดให้แก่ผู้เรียน สังกัดได้จากคำว่า ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สืบค้น ฝึกปฏิบัติ วิเคราะห์ อธิบาย

ส่วนที่ 2 เนื้อหา ได้แก่ ส่วนที่ระบุถึงหัวข้อหรือขอบข่ายของเนื้อหาที่จะนำมาให้ผู้เรียนรู้หรือฝึกเพื่อให้บรรลุตามจุดประสงค์

ส่วนที่ 3 จุดประสงค์ ได้แก่ ส่วนที่ระบุพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน หลังจากที่ได้เรียนรู้หรือฝึกทักษะตามที่ได้ระบุไปแล้วในส่วนที่ 1 และ 2 พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดนี้ จะต้องประกอบด้วย ส่วนที่เป็นความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ

ผลจากการที่ได้ศึกษา วิเคราะห์ คำอธิบาย หรือคำอธิบายรายวิชานี้ จะช่วยให้ผู้สอนมองเห็นภาพงานสอนของเนื้อหาหรือรายวิชาดังกล่าวได้ชัดเจนขึ้นว่า จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาใด มีขอบข่ายเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้หรือฝึกทักษะอะไรบ้างและประการสุดท้ายต้องการให้ผู้เรียนมีหรือพฤติกรรมทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ

การพัฒนาหลักสูตรที่เป็นการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนี้สามารถทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาผลที่ได้จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับสภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข

2. ศึกษาคำอธิบายรายวิชาจากหลักสูตร

3. จัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นต้องพิจารณาต่อไปว่า กิจกรรมที่หลักสูตรกำหนดให้ นั้นจะจัดโดยวิธีที่จะทำให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เช่น กิจกรรมศึกษา โดยท้องถิ่น สามารถจัดให้ผู้เรียนได้ศึกษาวิธีการต่าง ๆ ได้หลายวิธี ดังนี้

3.1 ฟังคำอธิบายจากครู

3.2 ค้นคว้าจากห้องสมุด โรงเรียน

3.3 ค้นคว้าจากแหล่งวิทยากร

3.4 เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นมาบรรยาย

3.5 ออกไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

3.6 ออกไปสำรวจสภาพจริงในพื้นที่

3.7 สังเกตสิ่งแวดล้อมรอบข้าง

3.8 ออกไปทัศนศึกษา

3.9 รวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

3.10 นำหรือพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้

3.11 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ เช่น ความสัมพันธ์ด้านความเหมือน

และความแตกต่าง สิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล

จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการศึกษานั้น ท้องถิ่นสามารถจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการศึกษาตามที่ได้กำหนดไว้ด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี แต่ละวิธีจะมีขั้นตอนการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปไม่ว่าท้องถิ่นจะต้องตัดสินใจหรือเลือกหรือปรับกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นลักษณะใดก็ตามกิจกรรมที่จัดนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองให้มากที่สุด ต้องจัดให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่ได้จากการวางแผนอย่างมี

ยุทธศาสตร์ของโรงเรียนที่สำคัญต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้
 ในกรณีที่ท้องถิ่นต้องการให้มีการปฏิบัติกิจกรรมเป็นกรณีพิเศษนอกเหนือจากการจัดกิจกรรม
 การเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน ท้องถิ่นสามารถจัดในรูปกิจกรรมเสริมในลักษณะชุมชนอีกก็ได้
 ทั้งนี้เพื่อจะให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษา และทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น

2. การปรับรายละเอียดของเนื้อหา

การพัฒนาหลักสูตรด้วยวิธีการปรับรายละเอียดของเนื้อหา มีวิธีการเช่นเดียวกับการ
 พัฒนาหลักสูตรด้วยการปรับกิจกรรมการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริม กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่น
 วิเคราะห์แล้วพบว่า แนวทางปฏิบัติในการพัฒนาเพื่อจะให้บรรลุถึงเป้าหมาย ซึ่งบรรจุไว้ใน
 จุดประสงค์การเรียนรู้ของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาในหลักสูตรแล้ว นอกจากจะปรับ
 กิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับท้องถิ่นแล้ว ในการพิจารณากำหนดรายละเอียด
 เนื้อหาที่จะนำมาเรียนรู้หรือฝึกทักษะ เพื่อให้เกิดความรู้หรือทักษะตามจุดประสงค์ที่ระบุไว้
 ท้องถิ่นสามารถพิจารณาปรับรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพได้ โดยการนำเอา
 เนื้อหาที่เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนมาให้ผู้เรียนได้ศึกษารายละเอียดหรือฝึกทักษะ ทั้งนี้เพราะใน
 คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหลักสูตร
 ประถมศึกษาฉบับปรับปรุงจะระบุเนื้อหาที่ให้เรียนไว้กว้าง ๆ โดยกำหนดเป็นขอบข่ายหรือ
 หัวข้อต่าง ๆ ไว้ เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพ
 ของท้องถิ่น ได้ด้วยการเพิ่ม หรือปรับ ได้ตามความเหมาะสม การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้
 ท้องถิ่นสามารถกระทำได้กับทุกกลุ่มประสบการณ์หรือทุกรายวิชา โดยมีขั้นตอนในการ
 ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาที่กำหนดไว้ใน

คำอธิบายรายวิชา หรือคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตรแม่บท

2.2 กำหนดรายละเอียดของเนื้อหาที่จะเพิ่มหรือปรับ สำหรับนำมาให้เรียนรู้
 หรือฝึกทักษะ โดยให้เป็นไปตามผลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์

2.3 นำรายละเอียดที่ได้ตามข้อ 2 ไปปรับเข้าโครงสร้างขอบข่ายเนื้อหาของ
 กลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาที่สอน แล้วนำไปจัดทำเป็นแผนการสอนต่อไป

2.4 พิจารณาปรับแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ ให้สอดคล้อง
 กับเนื้อหาที่ปรับนั้น

การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหา เป็นการดำเนินงานต่อจากที่ท้องถิ่น
 ได้วิเคราะห์เนื้อหาและคำอธิบายรายวิชามาแล้วในการพัฒนาลักษณะที่ 1 กล่าวคือ

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยลักษณะนี้ท้องถิ่นต้องนำเอาผลการวิเคราะห์ในส่วนที่เป็น เนื้อหาวิเคราะห์ต่อไปอีกว่า จากหัวข้อหรือขอบข่ายเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละ หัวข้อนั้น ควรมีการเพิ่มรายละเอียดเนื้อหาอะไรอีกบ้าง ที่จะให้ผู้เรียนได้รู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ท้องถิ่นของตน ทั้งนี้โดยพิจารณาตามความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพความต้องการ ของท้องถิ่นและคาบเวลาที่มีอยู่

การพัฒนาหลักสูตร โดยการปรับรายละเอียดของเนื้อหา นี้ ท้องถิ่นสามารถ พิจารณากำหนดรายละเอียดเนื้อหาเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ได้อย่างเต็มที่ โดยต้องไม่ทำให้จุดประสงค์การเรียนรู้เปลี่ยนไปและต้องคำนึงถึงความเหมาะสม ของเวลาและผู้เรียน ซึ่งการพัฒนาหลักสูตร โดยวิธีนี้ ท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้เอง โดยรายละเอียดที่พัฒนาจะปรากฏในแผนการสอน

3. การปรับปรุงและเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน

เป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ต่อเนื่องมาจาก การพัฒนาหลักสูตรตามที่ลักษณะ ที่ 1, 2 มาแล้ว กล่าวคือ เมื่อท้องถิ่นปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับรายละเอียด ของเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการแล้ว สื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่ โดยทั่วไปก็อาจไม่สอดคล้องกับกิจกรรมและเนื้อหาที่พัฒนาไปจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้อง มีการปรับปรุงและเลือกใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกัน สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นสามารถ จะพัฒนาเพื่อนำมาใช้ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนประกอบด้วย

หนังสือเรียน หมายถึง หนังสือที่กำหนดให้ใช้สำหรับการเรียนการสอนวิชาใด วิชาหนึ่งโดยเฉพาะ มีเนื้อหาตรงตามที่ระบุไว้ในรายวิชานั้น ๆ อาจมีลักษณะเป็นเล่มหรือเป็น ชุดก็ได้

แบบฝึกหัด หมายถึง สื่อที่จะใช้สำหรับให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติเพื่อช่วยเสริมให้ เกิดทักษะและความแตกฉานในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

หนังสือเสริมประสบการณ์ หมายถึง หนังสือเสริมการเรียนการสอนตาม หลักสูตร มีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องก็ได้ สำหรับผู้เรียนศึกษาหา ความรู้ด้วยตนเอง หนังสือเสริมประสบการณ์แยกเป็น 4 ประเภท

1. หนังสืออ่านนอกเวลา เป็นหนังสือที่กำหนดให้ใช้ในการเรียน วิชาใดวิชาหนึ่ง ตามหลักสูตรนอกเหนือจากหนังสือเรียน สำหรับให้นักเรียนอ่านนอกเวลาเรียน
2. หนังสืออ่านเพิ่มเติม เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาอ้างอิงหลักสูตร ซึ่งมี ความเหมาะสมกับวัย สำหรับให้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง

3. หนังสืออุเทศ เป็นหนังสือสำหรับค้นคว้าอ้างอิงเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยมีการเรียบเรียงเป็นเชิงวิชาการ

4. หนังสือเสริมการอ่าน เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป ไม่ขัดต่อวัฒนธรรม ประเพณี และศีลธรรมอันดีงาม ให้ความรู้ มีคติและสาระประโยชน์ มุ่งส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่าน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการปรับปรุง และเลือกใช้สื่อการเรียนมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์หลักสูตร โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ คำอธิบายรายวิชา และคาบเวลาเรียนที่ปรากฏอยู่ในหลักสูตรว่า รายวิชานั้นมีลักษณะสำคัญอย่างไร มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ เจตคติและค่านิยมอย่างไร มีขอบข่ายเนื้อหาเพียงใด และมีคาบเวลาเรียนเท่าไร เพื่อที่จะได้กำหนดสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 สืบค้น สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการสืบค้น รวบรวมสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายหนังสือ ห้องสมุด ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ความเหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตร

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือ เป็นการวิเคราะห์สื่อเอกสารหรือหนังสือที่สืบค้นได้ตามขั้นตอนที่ 2 เพื่อพิจารณาว่าจะสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้หลักเกณฑ์ต่อไปนี้

1. การสนองจุดประสงค์ของหลักสูตร

- 1.1 มีเนื้อหาตามที่ปรากฏในคำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชา
- 1.2 ส่งเสริมการพัฒนาทักษะ
- 1.3 ส่งเสริมการพัฒนาเจตคติและค่านิยม
- 1.4 ส่งเสริมการนำปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

2. ความเหมาะสมของเนื้อหา

- 2.1 ถูกต้องตามหลักวิชา
- 2.2 ไม่ล้าสมัย
- 2.3 เหมาะสมกับเวลาเรียน
- 2.4 ยากง่ายและเหมาะสมกับระดับชั้น

3. ความเหมาะสมในการเสนอเนื้อหา
 - 3.1 เรียงลำดับเนื้อหาดีไม่สับสน
 - 3.2 อธิบายความหมายชัดเจน เข้าใจง่าย
 - 3.3 ใช้ตัวอย่างประกอบ ช่วยความเข้าใจได้ดี
4. การใช้ภาษา
 - 4.1 ถูกต้องเหมาะสมตามหลักภาษา
 - 4.2 กระชับรัดกุม ไม่เยิ่นเย้อหรือวกวน
 - 4.3 ใช้ศัพท์และประโยค ไม่ซับซ้อน เหมาะกับระดับชั้น
5. กิจกรรมเสนอแนะ
 - 5.1 มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้รู้จักคิดวิเคราะห์วิจารณ์
 - 5.2 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ฝึกปฏิบัติ
 - 5.3 มีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียน นำความรู้ไปใช้ประโยชน์

การพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่นในลักษณะนี้ ผลที่ได้จะเป็นการจัดหารวบรวมสื่อต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว รวมทั้งการสำรวจแหล่งสื่อ สำหรับนำมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียน ได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งท้องถิ่นจะระบุรายละเอียดการใช้และรายชื่อสื่อลงใน แผนการสอนที่จัดทำ ซึ่งหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ว่า โรงเรียนจะต้องสนับสนุนส่งเสริม ให้ผู้เรียน ได้เลือกอ่าน สื่อการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย รวมทั้งให้มีการนำเอาสื่อที่มีอยู่แล้ว ในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากที่สุดและ โปรดอย่าลืมว่า สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่น ได้ปรับปรุงและเลือกใช้ตามหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ ท้องถิ่น ดำเนินการแล้ว จะต้องให้ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายรับทราบและให้ ความเห็นชอบก่อนนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่ระบุไว้ใน แผนการสอน

4. การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่

ในกรณีที่ผลการศึกษาวิเคราะห์ของท้องถิ่นพบว่า ในแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนา มีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสื่อการเรียนต่าง ๆ ขึ้นใหม่ ท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้เพื่อจะ ให้ สื่อที่พัฒนาขึ้นมา มีคุณภาพในการดำเนินงานควรกระทำในรูปของคณะทำงาน สำหรับขั้นตอน ในการดำเนินการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ประกอบด้วย ขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

4.1 ชั้นเตรียมการ

- 4.1.1 วิเคราะห์จุดประสงค์หลักสูตร
- 4.1.2 วิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาสาระ
- 4.1.3 พิจารณาคาบเวลาเรียน
- 4.1.4 วิเคราะห์ความรู้ความสามารถของผู้เรียน

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเป็นพื้นฐานในการดำเนินงานในขั้นตอนนี้ต่อไป

4.2 ชั้นวางแผน

- 4.2.1 กำหนดจุดประสงค์ของสื่อการเรียน
- 4.2.2 กำหนดขอบเขตและหัวข้อเนื้อหาสาระของสื่อการเรียน
- 4.2.3 จัดทำโครงร่าง (Outline) ของสื่อการเรียน
- 4.2.4 เตรียมเกี่ยวกับข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะต้องใช้ในการยกร่าง

ต้นแบบสื่อการเรียน

4.3 ชั้นยกร่างต้นแบบสื่อการเรียน

- 4.3.1 ลงมือเขียนต้นแบบ ครั้งที่ 1
- 4.3.2 ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 1 และปรับปรุง
- 4.3.3 ตรวจสอบต้นแบบ ครั้งที่ 2 และปรับปรุง

4.4 ชั้นทดลองใช้ต้นแบบสื่อการเรียน

- 4.4.1 ทดลองใช้ต้นแบบกับตัวแทนผู้เรียนหลาย ๆ คน แล้วปรับปรุง
- 4.4.2 ทดลองใช้ต้นแบบกับกลุ่มตัวแทนผู้เรียนตามสภาพการเรียน

การสอนแล้วปรับปรุง

4.5 ชั้นจัดทำต้นแบบสื่อการเรียนให้สมบูรณ์

เพื่อให้สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์ต่อการเรียนอย่างแท้จริง ในการจัดทำควรใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ประกอบการพิจารณาจัดทำ คือ

- 4.5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชา
- 4.5.2 ถูกต้องตามหลักวิชาและมีเนื้อหาเป็นปัจจุบัน
- 4.5.3 เสนอเนื้อหาเป็นไปตามลำดับขั้นของการเรียนรู้
- 4.5.4 เนื้อหาเหมาะสมกับเวลาเรียน

4.5.5 เนื้อหาที่มีความยากง่ายเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน

4.5.6 เนื้อหาไม่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักศีลธรรมอันดี และความมั่งคั่งของชาติ

4.5.7 เนื้อหาสอดคล้องกับลักษณะ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

4.5.8 ใช้ภาษาถูกต้องชัดเจน สละสลวย เป็นแบบอย่างได้

4.5.9 ภาพประกอบ แผนภูมิ แผนที่ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา

4.5.10 กิจกรรม(ถ้ามี) มีความเหมาะสมส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักคิด

วิเคราะห์ วิจารณ์ ฝึกปฏิบัติและส่งเสริมให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

สื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์จะต้องมีเนื้อหาไม่ซ้ำซ้อนกับสื่อการเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้สำหรับเนื้อหาหรือรายวิชานั้นไปแล้ว และสื่อการเรียนการสอนที่ท้องถิ่นพัฒนาขึ้นมาใหม่นี้ สามารถนำมาใช้ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ความเห็นชอบแล้ว กรณีที่ท้องถิ่นพัฒนาสื่อการเรียนที่เป็นสิ่งพิมพ์ขึ้นมาใหม่ และมีความประสงค์จะให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศ กำหนดให้เป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านประกอบ สำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาต่าง ๆ จะต้องเป็นไปตามที่กระทรวง ศึกษาธิการกำหนด

5. การจัดทำคำอธิบายรายวิชา หรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้ เป็นการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่หลังจากที่ศึกษาแล้วพบว่า สิ่งที่จะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์หรือรายวิชาหรือกลุ่มวิชาใด ๆ ในหลักสูตร โดยการจัดทำวิชาหรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ มีขั้นตอนในการจัดทำ ดังนี้

5.1 ศึกษาจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้างเนื้อหาของกลุ่มประสบการณ์หรือกลุ่มวิชาการหรือรายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันมิให้ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

5.2 นำเอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

5.3 กำหนดจุดประสงค์ของรายวิชาหรือรายวิชาที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นมาใหม่โดย

5.3.1 วิเคราะห์จากปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น สำหรับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่ สิ่งที่ต้องการ ให้รู้พฤติกรรมที่ต้องให้เกิดและเงื่อนไขต่าง ๆ (ถ้ามี)

5.3.2 เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ) รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งลักษณะของจุดประสงค์ที่ดีต้องบอกสภาพที่ต้องการ

5.4 กำหนดเนื้อหาโดยวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุค่าหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้(สิ่งที่จะให้เรียนรู้หรือศึกษา) และส่วนที่เป็นทักษะ(สิ่งที่ต้องปฏิบัติ) เนื้อหาที่กำหนดนี้จะต้องมีลักษณะดังนี้

5.4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์รายวิชา

5.4.2 ประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นความรู้ทักษะ

5.4.3 เหมาะสมกับวัยและพื้นความรู้ของผู้เรียน

5.4.4 เหมาะสมกับเวลา

5.4.5 ไม่ขัดต่อความมั่นคงของชาติตามหลักปกครองระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข และไม่ขัดต่อศีลธรรม

5.5 กำหนดคาบเวลาเรียน สำหรับคำอธิบายหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ ในการกำหนดคาบเวลาจะต้องไม่ทำให้คาบเวลาเรียนสำหรับกลุ่มประสบการณ์หรือหน่วยย่อยเปลี่ยนแปลงไป

5.6 เขียนคำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชาตามแบบฟอร์มที่กำหนด

5.7 จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่ ตามแบบฟอร์มที่กำหนด โดยให้มีรายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

5.7.1 เหตุผลและความจำเป็น

5.7.2 จุดประสงค์(ของวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำ)

5.7.3 ขอบข่ายเนื้อหา

5.7.4 แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5.7.5 สื่อการเรียนการสอนที่จะสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียน
การสอน

5.7.6 แนวการวัดและประเมินผล

5.8 การขออนุมัติให้ท้องถิ่นส่งเอกสารให้แก่หน่วยงานที่ทำหน้าที่พิจารณา
อนุมัติเมื่อได้รับอนุมัติแล้ว กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้ใช้คำอธิบายรายวิชาดังกล่าวแล้ว
จึงนำเอาคำอธิบายรายวิชาดังกล่าวมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเนื้อหาที่จัดขึ้นใหม่
จะต้องไม่เป็นเนื้อหาที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่แล้วในหลักสูตรแม่บทไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาใน
กลุ่มประสบการณ์และรายวิชาเดียวกันหรือต่างกลุ่มก็ตาม ดังนั้นจึงควรตรวจสอบรายละเอียด
ของเนื้อหา ก่อนการลงมือพัฒนา

เกณฑ์ที่ใช้ในการพัฒนาในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบายรายวิชาที่จัดทำ
ขึ้นมาใหม่ประกอบด้วยเกณฑ์ต่างๆดังนี้

5.8.1 สอนและสอดคล้องกับหลักการ จุดหมายและ โครงสร้างของหลักสูตร

5.8.2 เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์
หรือกลุ่มประสบการณ์ตามที่โครงสร้างหลักสูตรกำหนดไว้ในแต่ละประสบการณ์หรือ
กลุ่มวิชาตามที่โครงสร้างหลักสูตรกำหนดไว้

5.8.3 สอดคล้องและตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และ
ความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

5.8.4 มีความสมบูรณ์และความพร้อมเพียงที่จะนำไปใช้ในการจัดกิจกรรม
การเรียนการสอนทั้งในด้านปัจจัย กระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ

5.8.5 เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียน
การสอนทั้งในด้านหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน

5.8.6 ไม่มีเนื้อหาสาระโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะลบหลู่สถาบันชาติ
ศาสนาพระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับศีลธรรมอันดี และไม่กระทบ
กระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

5.8.7 มีรูปแบบและวิธีการสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของ
กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

จากข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสรุปได้ว่า การดำเนินการ
พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ โดยการพัฒนาหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็น
การปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริม ปรับรายละเอียดของเนื้อหาวิชา ปรับปรุง

และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน หรือการจัดทำสื่อขึ้นมาใหม่แต่การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่จะต้องขออนุญาตจากหน่วยงานที่รับผิดชอบตามลำดับขั้น

2.5 การวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่น

การนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน ครูจำเป็นต้องศึกษาตัวหลักสูตร คู่มือ หลักสูตร แล้วจึงวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตรว่า หลักสูตรได้กำหนดเนื้อหา กิจกรรมและจุดประสงค์ไว้อย่างไร ครูจึงจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังนั้นก่อนลงมือทำการสอนทุกครั้ง ครูควร ได้มีการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและเป็นการยกระดับการศึกษาด้วย การวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง การแยกแยะหลักสูตรให้เห็นองค์ประกอบย่อยโดยมุ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและกิจกรรม ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางของหลักสูตรในแต่ละวิชาหรือกลุ่มวิชา (สมนึก ภัททิยธนี. 2541 : 170)

กรมวิชาการ (2542 : 6-15) ได้เสนอขั้นตอนในการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปเขียนแผนการสอนไว้ 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์คำอธิบายหลักสูตร

คำอธิบายหลักสูตรในแต่ละงานนั้น จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ กิจกรรม เนื้อหา และจุดประสงค์เรียนรู้ปลายทาง ในการวิเคราะห์คำอธิบายต้องศึกษาวิเคราะห์ให้ชัดเจนว่างานนั้น ๆ ต้องการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่พึงประสงค์อะไรบ้าง ส่วนเนื้อหาและกิจกรรมนั้นเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และทำอะไร

ขั้นตอนที่ 2 จำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายหลักสูตร เป็นการจำแนกผลการวิเคราะห์คำอธิบายในขั้นที่ 1 โดยนำจุดประสงค์ เนื้อหาและกิจกรรมมาแยกให้เห็นชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์จุดประสงค์ โครงสร้างเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาจากคำอธิบายหลักสูตร ในขั้นนี้เป็นการจำแนกผลการวิเคราะห์จากคำอธิบายจากหลักสูตรมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ปรับจุดประสงค์จากคำอธิบายหลักสูตรที่จำแนกไว้เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่จะนำไปสัมพันธ์กับเนื้อหาแต่ละเรื่อง ที่จะเรียนในหน่วยนั้น ๆ โดยให้ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย ทักษะพิสัย จิตพิสัย ที่เป็นกระบวนการ

3.2 กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมตามขอบเขตเนื้อหาจากคำอธิบายหลักสูตรที่จำแนกไว้ การกำหนดเนื้อหา กิจกรรม จะต้องคำนึงถึงคาบเวลา ระดับพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละชั้นและต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้

3.3 กำหนดคาบเวลา การกำหนดคาบเวลาต้องคำนึงถึงเนื้อหาแต่ละเรื่องที่จะสอน โดยพิจารณาว่า เนื้อหาเรื่องนั้นควรใช้เวลาเท่าใด ผู้เรียนจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์
 ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลา
 ในขั้นที่ 3 เพื่อนำไปสู่การเขียนแผนการสอน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ โดยการแตกย่อยจุดประสงค์
 ไว้เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับเนื้อหาเพื่อเขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ในแผนการสอน

4.2 กำหนดรายละเอียดเนื้อหาตามขอบเขตเนื้อหาที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 3
 ว่ามีเนื้อหาอะไรบ้างที่จะต้องเรียนในแต่ละแผนการสอน

4.3 กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ในการกำหนดกิจกรรมการเรียน
 การสอนต้องพิจารณาให้สัมพันธ์กับเนื้อหาจุดประสงค์การเรียนรู้ในข้อ 1 และ 2

4.4 กำหนดคาบเวลา การกำหนดคาบเวลาควรพิจารณาเนื้อหา กิจกรรม
 และจุดประสงค์การเรียนรู้ในข้อ 1 , 2 และ 3 ว่าจะใช้เวลาประมาณเท่าไรจึงสามารถสอนให้จบ
 ในแต่ละแผนการสอนจึงจะเหมาะสม

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์หลักสูตร ต้องดำเนินการให้ครอบคลุมในด้านจุดประสงค์ เนื้อหา
 และกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลตลอดจนคาบเวลาเรียน

2.6 การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายของการประเมินหลักสูตร

วิชย ดิศสระ (2535 : 114) ได้กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรไว้ว่า การประเมิน
 หลักสูตรมีจุดมุ่งหมายอยู่อย่างเดียว คือ การพิจารณาคุณค่าหรือค่านิยม (Worth or Value)
 ของหลักสูตร แต่ผลของการประเมินหลักสูตร นั้นมีบทบาทสำคัญอยู่ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง
 ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน ประการที่สอง ประสิทธิภาพของหลักสูตร และประการที่สาม
 การตัดสินใจหาทางเลือกที่ดีที่สุด

วิชย วงษ์ใหญ่ (2537 : 203) ได้กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรไว้ว่า
 การประเมินหลักสูตรเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลจากการวัดใน
 แง่มุมต่าง ๆ ของสิ่งที่ประเมินเพื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน และสรุปว่าจะให้คุณค่าของหลักสูตร
 ที่พัฒนาขึ้นมา นั้นเป็นอย่างไร มีคุณภาพดีหรือไม่เพียงใด หรือได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์
 ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีส่วนใดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไข

สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึงการศึกษารวบรวมเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ ทดลองใช้ และผลการใช้หลักสูตร ตลอดจนการตัดสินคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตรที่สร้างขึ้น มานั้นมีคุณค่าเป็นอย่างไร มีคุณภาพดีหรือไม่ หรือมีส่วนใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

3. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

3.1 วิสัยทัศน์

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี กำหนดวิสัยทัศน์ดังที่กรมวิชาการ กล่าวไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 : 11)

3.1.1 เป็นศาสตร์ที่จัดการทำงานและการแก้ปัญหาเป็นสำคัญ บนพื้นฐานของ การใช้หลักการ และทฤษฎีเป็นหลักในการทำงานและการแก้ปัญหา

3.1.2 งานที่นำมาฝึกฝน เป็นงานเพื่อดำรงชีวิตในครอบครัวและสังคม และงาน เพื่อการประกอบอาชีพ

3.1.3 นำเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย และเทคโนโลยีสากล มาใช้และประยุกต์ใช้ในการทำงาน

3.1.4 เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพลังงานอย่างประหยัด คุ่มค่า

3.1.5 ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝัง พัฒนาให้มีคุณภาพและศีลธรรม

3.1.6 บูรณาการความรู้ ความสามารถ และความดี ตามเป้าหมายของท้องถิ่น และของชาติ

3.1.7 การเรียนการสอนส่งเสริมความคิดชั้นสูง ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม การเรียนอย่างมีความหมาย นำความรู้มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

3.2 คุณภาพของผู้เรียน

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีเป้าหมายและความคาดหวัง ที่สำคัญคือ ให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ ความสามารถ โดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 : 11 – 13)

3.2.1 เป้าหมายและความคาดหวัง

1) ความรู้ ความรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

มีความกว้างขวางมาก ประเด็นสำคัญคือ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิต และครอบครัว การอาชีพ การออกแบบ เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ และเทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

2) ทักษะกระบวนการทำงานของกลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยีประกอบด้วยทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคม ที่จำเป็นสำหรับพัฒนาผู้เรียน ดังนี้

(1) ทักษะทางวิชาการ ได้แก่ ทักษะในการฟัง พูด อ่าน เขียน และ การคิด ซึ่งนักเรียนต้องนำมาใช้ในการแสวงหาความรู้และการสร้างองค์ความรู้ใหม่

(2) ทักษะทางสังคม ได้แก่ การร่วมมือในการทำงาน ทักษะกระบวนการกลุ่มพัฒนาการเป็นผู้นำและผู้ตาม เห็นคุณค่าเคารพตนเองและผู้อื่น

3.2.2 คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม กลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ อดทน รักการทำงาน ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา เอื้อเฟื้อ เสียสละและมีวินัยในการทำงาน เห็นคุณค่าความสำคัญของงานและอาชีพ สุจริต อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน

3.3 ความสำคัญของกลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี

กรมวิชาการ. (2546 : บทนำ) กล่าวว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยี มีทักษะการทำงานการจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยี จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาไทย และเทคโนโลยีสากลมาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้องมี คุณธรรม จริยธรรม ทำงานเป็นหมู่คณะ รักการทำงาน อันจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนที่สามารถ ช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ร่วมมือและแข่งขันในระดับสากลภายใต้บริบทของสังคมไทย

กรมวิชาการ. (2546 : 3) กล่าวว่า กลุ่มสาระการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยี มีทักษะการทำงาน การจัดการนำ เทคโนโลยีมาใช้ในการทำงานอย่างเหมาะสมคุ้มค่าและมีคุณธรรม และค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และอดทน สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี มีความสำคัญต่อการ จัดการศึกษา คือเป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน การจัดการ การใช้

เทคโนโลยีพื้นฐานและสากลมาใช้ในการทำงาน มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข โดยวิธีการเรียนรู้ต่างๆ

3.4 ธรรมชาติของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

กรมวิชาการ. (2545 : 7 – 9) กล่าวว่า กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยพัฒนาผู้เรียนให้มีความงอกงามในด้านต่างๆ คือ

3.4.1 ด้านความรู้ ให้ผู้เรียนมีความรู้ในเนื้อหาสาระ ความคิดรวบยอด หลักการสำคัญของวิชาการต่างๆ ในสาขาการงานอาชีพและเทคโนโลยี ได้แก่ งานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ งานธุรกิจ การอาชีพ เทคโนโลยีและการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ตามขอบเขตที่กำหนดของแต่ละระดับชั้นในลักษณะการบูรณาการ

3.4.2 ด้านทักษะกระบวนการ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาให้เกิดทักษะกระบวนการ เช่น ทักษะทางวิชาการ ทักษะทางสังคม เป็นต้น

3.4.3 ด้านเจตคติและค่านิยม ผู้เรียนจะได้พัฒนาเจตคติและค่านิยมเกี่ยวกับประชาธิปไตย ศักยภาพการทำงาน การพึ่งตนเอง ประสิทธิภาพในการทำงานและอาชีพ

สรุปได้ว่า กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่รวบรวมศาสตร์ต่างๆ ในสาขาการงานอาชีพและเทคโนโลยีไว้ด้วยกัน โดยมุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถพัฒนาศักยภาพในการทำงาน ทักษะกระบวนการในการเรียนรู้ที่ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ที่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและมีกระบวนการจัดการ

3.5 ลักษณะเฉพาะของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545 : 32) กล่าวว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการทำงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการออกแบบ การนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน การใช้ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และพลังงานอย่างประหยัด คุ่มค่า

3.6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2546 : 12 – 13)

ช่วงชั้นที่ 1 จบประถมศึกษาปีที่ 3

ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองเกี่ยวกับงานในกิจวัตรประจำวัน ช่วยเหลืองานในครอบครัว ใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศขั้นพื้นฐานได้ สามารถคิดและสร้างสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างง่าย ๆ ทำงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัด

ช่วงชั้นที่ 2 จบประถมศึกษาปีที่ 6

ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และชุมชน ทำงานอย่างมีขั้นตอน มีทักษะในการจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการทำงาน เลือกใช้เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสมกับงาน สามารถคิด ออกแบบ สร้าง ดัดแปลงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอย่างง่าย ๆ ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 3 จบมัธยมศึกษาปีที่ 3

ผู้เรียนมีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือกใช้ เทคโนโลยีและเทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสม กับงานและอย่างถูกต้อง และมีคุณธรรม สามารถคิด ออกแบบ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ในการทำงาน ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม มุ่งมั่น อดทน ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ช่วงชั้นที่ 4 จบมัธยมศึกษาปีที่ 6

ผู้เรียนมีทักษะการทำงานอาชีพสุจริต มีทักษะการจัดการ ทำงานอย่างเป็นระบบและมีกลยุทธ์ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เลือก ใช้ และประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศได้เหมาะสม ถูกต้องและมีคุณธรรม สามารถคิด ออกแบบ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ตรงต่อเวลา ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม มุ่งมั่น อดทน เอื้อเฟื้อ เสียสละ ใช้พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

3.7 ตารางการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ตามสาระการเรียนรู้ทั้ง 5 สาระ คือ (กรมวิชาการ. 2546 : 37-38)

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ มีคุณธรรม มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในการทำงาน เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ และงานธุรกิจ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. เข้าใจความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ หลักการ วิธีการ ขั้นตอน กระบวนการทำงาน การจัดการและสามารถทำงานตามขั้นตอน
2. เลือกใช้ เก็บบำรุง รักษาเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
4. ทำงานด้วยความรับผิดชอบ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดออม อดทน
5. ใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการทำงานอย่างคุ้มค่า และถูกวิธี

มาตรฐาน ง 1.2 มีทักษะ กระบวนการทำงาน และการจัดการ การทำงานเป็นกลุ่ม การแสวงหาความรู้ สามารถแก้ปัญหาในการทำงาน รักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่องาน

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. สามารถวิเคราะห์งาน วางแผนการดำเนินงาน ปฏิบัติงานตามแผนและประเมินการดำเนินงาน
2. สามารถทำงานในฐานะผู้นำ/สมาชิกกลุ่มและสร้างสัมพันธภาพที่ดีในกลุ่ม
3. สามารถค้นคว้ารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานจากแหล่งความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ
4. สามารถวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุของปัญหาและแก้ปัญหด้วยวิธีการที่เหมาะสม
5. มีความตั้งใจเอาใจใส่ และทำงานจนสำเร็จ พอใจและยอมรับการทำงาน ทำงานอย่างมีความสุข มีทัศนคติในการทำงานด้วยความประณีต รอบคอบปลอดภัยและสะอาด

สาระที่ 2 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจ มีทักษะ มีประสบการณ์ในงานอาชีพสุจริต มีคุณธรรม

มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพสุจริต

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. เข้าใจหลักการและมีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานอาชีพสุจริตให้มีคุณภาพ
2. เห็นแนวทางในการนำเทคโนโลยีมาพัฒนางานอาชีพสุจริต

สาระที่ 3 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี ใช้ความรู้ ภูมิปัญญา จินตนาการ และความคิดอย่างมีระบบในการออกแบบ สร้างสิ่งของจากเครื่องใช้ วิธีการเชิงกลยุทธ์ ตามกระบวนการทางเทคโนโลยี สามารถตัดสินใจ เลือกใช้เทคโนโลยี ในเชิงสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม โลกของงานและอาชีพ

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. เข้าใจเบื้องต้นของการออกแบบและการใช้เทคโนโลยี
2. เข้าใจธรรมชาติและกระบวนการเทคโนโลยี
3. เลือกเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม
4. ออกแบบ และสร้างสิ่งของเครื่องใช้อย่างถูกวิธีและปลอดภัย ทดสอบ และปรับปรุงแก้ไข ประเมินผล และนำเสนอแนวคิด
5. เปรียบเทียบสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการที่ได้จากเทคโนโลยีที่ใช้ในท้องถิ่น ทั้งด้านคุณภาพ ความเหมาะสมการเป็นที่ยอมรับ ความคุ้มค่าต่อการใช้งาน และเลือกใช้อย่างเหมาะสม ปลอดภัยและมีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม
6. มีเจตคติที่ดีต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

สาระที่ 4 เทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจ เห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศในการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงานและอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีคุณธรรม

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. เห็นความสำคัญของข้อมูลและแหล่งข้อมูล
2. รวบรวมข้อมูลที่สนใจจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อถือได้
3. จัดเก็บรักษาข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ
4. รู้จักชื่อและหน้าที่ของอุปกรณ์พื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

5. เข้าใจหลักการทำงานเบื้องต้นและประโยชน์ของคอมพิวเตอร์
6. เข้าใจขั้นตอนการใช้งานคอมพิวเตอร์
7. ใช้คอมพิวเตอร์ในการค้นหาข้อมูลและความรู้จากแหล่งข้อมูล
8. นำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เหมาะสม
9. เข้าใจหลักการเบื้องต้นของการแก้ปัญหา
10. ใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสร้างชิ้นงานจากจินตนาการหรืองานที่ทำในชีวิตประจำวันอย่างมีจิตสำนึก และมีความรับผิดชอบ

สาระที่ 5 เทคโนโลยีเพื่อการทำงานและอาชีพ

มาตรฐาน ง 5.1 ใช้เทคโนโลยีในการทำงาน การผลิต การออกแบบ การแก้ปัญหา การสร้างงาน การสร้างอาชีพสุจริตอย่างมีความเข้าใจ มีการวางแผนเชิงกลยุทธ์ และมีความคิดสร้างสรรค์

มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (ป.6)

1. วางแผน เลือก และใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสมกับงานประดิษฐ์ เป็นงานอยู่ในสาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัวที่เกี่ยวกับการทำงานด้านการประดิษฐ์สิ่งของ ใช้ที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นความประณีตสวยงามตามกระบวนการงานประดิษฐ์และเทคโนโลยี และเน้นการอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีไทย ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากล

งานประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จะเน้นกระบวนการงานประดิษฐ์โดยศึกษาแบบดัดแปลง ออกแบบเลือกใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงาน เลือกวัสดุที่นำมาใช้งาน ปฏิบัติงานตามขั้นตอน ใช้เก็บทำารุรักษาเครื่องมือ วัสดุและอุปกรณ์ ตรวจสอบและปรับปรุงผลงาน จัดการผลงาน ความปลอดภัยในการปฏิบัติงานและอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม

งานประดิษฐ์เป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของคนไทย มาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน มีงานประดิษฐ์มากมายที่เกิดขึ้นจากการดำรงชีวิต เช่น การนำใบตอง มาประดิษฐ์เป็นภาชนะใส่ขนม การปั้นถ้วยชามด้วยดินเหนียว การปั้นตุ๊กตาชาววัง เป็นของประดับตกแต่งหรือการปั้นของเด็กเล่นด้วยวัสดุต่าง ๆ การแกะสลักไม้เพื่อทำบานประตู เป็นต้น การที่จะสร้างสรรค์งานประดิษฐ์ให้ประสบผลสำเร็จได้นั้น ผู้ประดิษฐ์จะต้องมีความพึงพอใจ มีความรักในงาน มีความอดทนฝึกปฏิบัติงานจนเกิดทักษะและมีความชำนาญในงานนั้น ๆ นอกจากนี้ผู้ประดิษฐ์จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้สี เส้น การออกแบบรูปทรงและวัสดุที่จะนำมาใช้ในการประดิษฐ์

งานประดิษฐ์ตามมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งเน้นงานประดิษฐ์ที่เป็นเอกลักษณ์ไทยและงานประดิษฐ์ทั่วไปเกี่ยวกับประดิษฐ์ของเล่นของใช้ และของประดับตกแต่งเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิตและครอบครัวหรือเพื่อการอาชีพ รวมทั้งเพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษาต่อ

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีจะเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อให้สมาชิกภายในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติในการรู้จักความสำคัญ ธรรมชาติ ลักษณะเฉพาะ และสามารถนำไป เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตต่อไปได้

งานประดิษฐ์มีความสำคัญ มีคุณค่า และประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. งานประดิษฐ์มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทย มาตั้งแต่ สมัยโบราณมีงานประดิษฐ์เกิดขึ้นมามากมายจากชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การประดิษฐ์ภาชนะ ใส่ขนมด้วยใบตอง ถ้วยชามด้วยดินเหนียว เป็นต้น
2. งานประดิษฐ์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมและประเพณีทาง ศาสนา เช่น การประดิษฐ์ตกแต่งเทียนพรรษาคด้วยใบตองและดอกไม้ การร้อยมาลัยบูชาพระ การประดิษฐ์กระทงด้วยใบตองในวันลอยกระทง เป็นต้น
3. งานประดิษฐ์ช่วยให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ ในกรณีที่ผู้ประดิษฐ์ รวมกลุ่มกันสร้างชิ้นงาน นอกจากจะได้ชิ้นงานตามต้องการแล้ว ยังก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี รู้จักเอื้ออาทร รู้จักเสียสละ รู้จักการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดี อันเป็นคุณค่าที่ช่วยสร้างสรรค์สังคม ให้น่าอยู่
4. งานประดิษฐ์ช่วยให้การทำงานของสมองและประสาทสัมผัสประสานสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ทำให้ผู้ประดิษฐ์เกิดการพัฒนาทางความคิด สติปัญญา ความสามารถ รวมทั้งสุขภาพ ภายและสุขภาพจิต

ผู้วิจัยสรุปเกี่ยวกับ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีว่าเป็น กระบวนการทำงาน การพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การทำงานอย่างมีกลยุทธ์ โดยการนำ เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงานอย่างเป็นระบบ และการบูรณาการความรู้และคุณธรรม เชื่อมโยงกันเกิดองค์ความรู้ใหม่ในการเรียนรู้และทักษะกระบวนการในการเรียนรู้ทำให้งาน สำเร็จด้วยดี โดยเน้นงานประดิษฐ์ที่จะต้องส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการพัฒนา ทางด้านสติปัญญาส่งเสริมให้มีความสามารถในการพัฒนาฝีมือและความเชื่อมั่นในตนเอง รู้คุณค่าของตนเอง

3.8 แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา (กรมวิชาการ. 2545 : 51-58)

3.8.1 กำหนดสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น โดยวิเคราะห์รายละเอียดจากขอบข่ายสาระ 12 ปี ของ 5 สาระ เป็นสาระการเรียนรู้ 4 ช่วงชั้น ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ท้องถิ่นและชุมชน

3.8.2 กำหนดสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาค โดยวิเคราะห์จากสาระการเรียนรู้ ช่วงชั้น โดยนำมาจัดเป็นสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน ท้องถิ่น และชุมชน

3.8.3 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี รายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐาน การเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ช่วงชั้น มาจัดเป็นผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังรายปี รายภาคที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจาก การเรียนรู้

3.8.4 กำหนดเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต วิเคราะห์จากโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ตัวอย่างกำหนดเวลาเรียนช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6) ดังตารางที่ 1 (โรงเรียน บ้านหนองแวง. 2547 : 15)

ตารางที่ 1 การกำหนดเวลาเรียน โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ 2

กลุ่มสาระการเรียนรู้	เวลาเรียน(ชั่วโมง)	หมายเหตุ
1. ภาษาไทย	160	
2. คณิตศาสตร์	160	
3. สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	120	
4. วิทยาศาสตร์	120	
5. สุขศึกษาและพลศึกษา	120	
6. ศิลปะ	40	
7. การงานอาชีพและเทคโนโลยี	80	
8. ภาษาต่างประเทศ	120	
9. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	40	
10. สาระการเรียนรู้เพิ่มเติม	40	

3.8.5 จัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยนำผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี รายภาค สาระการเรียนรู้รายปี รายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิต มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา

3.8.6 การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปี รายภาค ที่กำหนดไว้มาบูรณาการจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และเวลาเรียนสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี รายภาคของทุกรายวิชา โดยการบูรณาการให้สอดคล้องกับลักษณะสาระการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียน พิจารณาผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี รายภาค ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

3.8.7 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ หรือ แผนการสอน ผู้สอนมีอิสระในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.9 แนวทางการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

มีแนวคิดหลักในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้ได้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ดังนี้ (วิชาการ 2545 : 127-130)

3.9.1 จัดการเรียนรู้ให้ครบองค์รวมของการพัฒนาตามศักยภาพผู้เรียน คือ

ผู้เรียนต้องมีทั้งความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

3.9.2 การจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดเป็นงาน (TASK) โดยแต่ละงานต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนตามโครงสร้างการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ทั้ง 7 หัวข้อคือ

- 1) ความหมายของงาน
- 2) ความสำคัญและประโยชน์ของงาน
- 3) มีทฤษฎีสนับสนุนหลักการของงาน
- 4) วิธีการและขั้นตอนของการทำงาน
- 5) กระบวนการทำงาน การจัดการ เทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศ

และแนวทางในการประกอบอาชีพ

6) การนำเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการทำงาน การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ

- 7) คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในการทำงานและประกอบอาชีพ

ผู้สอนสามารถสอนแต่ละงานครบหรือไม่ครบทั้ง 7 หัวข้อก็ได้ ขึ้นอยู่กับลักษณะงาน แต่ทั้งนี้จะต้องสอนครบทั้งมาตรฐานด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

3.9.3 การจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถนำความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมจากสาระภายในกลุ่มมาบูรณาการกันได้ หรือนำสาระจากกลุ่มวิชาอื่นมาบูรณาการกับสาระของกลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยีก็ได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานตามกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กระบวนการทำงาน กระบวนการคิด กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ฯลฯ จนเกิดทักษะในการทำงาน และได้ชิ้นงาน รวมทั้งสร้าง พัฒนางานและวิธีการใหม่

3.9.4 จัดการเรียนรู้ได้ทั้งภายในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน โดยจัดในสถานปฏิบัติงาน แหล่งวิชาการ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพอิสระ ฯลฯ ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของสถานศึกษา ผู้เรียน และคุณพินิจของผู้สอน โดยคำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี

3.9.5 จัดการเรียนรู้โดยกระตุ้นให้ผู้เรียนกำหนดงานที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ ความสำคัญ เห็นคุณค่า ย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน

3.9.6 จัดการเรียนรู้โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความพร้อม ทางร่างกาย อุปนิสัย สติปัญญา และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีจึงเป็นกลุ่มสาระที่มุ่งเน้น ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการทำงาน สามารถสร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดความรู้และทักษะมีดังนี้

1. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริง ๆ มีขั้นตอนอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ

- 1.1 ขั้นศึกษาและวิเคราะห์
- 1.2 ขั้นวางแผน
- 1.3 ขั้นปฏิบัติ
 - 1.3.1 ผู้สอนให้คำแนะนำ
 - 1.3.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ
 - 1.3.3 ผู้เรียนฝึกฝน
- 1.4 ขั้นประเมิน/ปรับปรุง

2. การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ จนสามารถสนองแรงงูใจ ใฝ่รู้ของตนเอง ทั้งนี้ผู้สอนควรให้ผู้เรียนเรียบเรียงกระบวนการแสวงหาความรู้เสนอต่อผู้สอนและหรือกลุ่มผู้เรียน

3. การเรียนรู้จากประสบการณ์ เป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 ครูผู้สอนสร้างกิจกรรมโดยที่กิจกรรมนั้นอาจจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของผู้เรียน หรือเป็นกิจกรรมใหม่ หรือเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวันก็ได้

3.2 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจากข้อ 3.1) โดยการอภิปรายการศึกษากรณีตัวอย่างหรือการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ฯลฯ

3.3 ผู้เรียนวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุอะไร

3.4 สรุปผลที่ได้จากข้อ 3.3) เพื่อนำไปสู่หลักการ/แนวคิดของสิ่งที่ได้เรียนรู้

3.5 นำหลักการ/แนวคิดจากข้อ 3.4) ไปใช้กับกิจกรรมใหม่ หรือกิจกรรมอื่น ๆ

หรือสถานการณ์ใหม่ต่อไป

อนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างสมบูรณ์ ผู้สอนควรดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ครบทั้ง 5 ขั้นตอน (ข้อ 3.1) – (ข้อ3.5))

4. การเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีการเลือกใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ ในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จ

3.10 การพัฒนาสื่อการเรียน

กรมวิชาการเสนอสาระเกี่ยวกับสื่อการเรียน ว่าสื่อเป็นตัวกลางที่ผู้สอนใช้ในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ทักษะ เจตคติ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545 : 142 – 144)

1. ความสำคัญของสื่อกับผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้บทเรียนที่ซับซ้อนง่ายขึ้น เรียนรู้เรื่องราวไกลตัวได้ กระตุ้นและสร้างความสนใจให้กระบวนการเรียนรู้ไม่น่าเบื่อ สนองความแตกต่างของผู้เรียน ได้ดีจากสื่อที่มีความเหมาะสมกับความสนใจ สติปัญญา และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันหรือศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สร้างนิสัยใฝ่รู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2. ความสำคัญของสื่อกับผู้สอน การใช้สื่อ ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนให้น่าสนใจ ผู้สอนใช้ประโยชน์จากสื่อได้ทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอน กระตุ้นผู้สอนให้ตื่นตัวในการจัดเตรียมจัดหา ผลิตสื่อ เตรียมการใช้สื่อ และสร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอ

3. สื่อกับการปฏิรูปการเรียนรู้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มีความมุ่งหมายที่จะให้การศึกษาพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการศึกษาเน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน เพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการปฏิรูปได้ดี

4. แหล่งเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ อาชีพและเทคโนโลยี ผู้เรียนผู้สอนสามารถศึกษาหาความรู้ หรือเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ ดังนี้ (กรมวิชาการ. 2545 : 144)

4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ประสบความสำเร็จในงาน อาชีพที่มีอยู่ในชุมชน ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ฯลฯ

4.2 แหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

4.3 สถานประกอบการ สถานประกอบวิชาชีพอิสระ โรงงานอุตสาหกรรม
หน่วยงานวิจัยในท้องถิ่น ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงานและวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ใน
ชุมชน ท้องถิ่นนั้น ๆ

4.4 ทรัพยากรธรรมชาติแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

4.5 สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์

4.6 สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ซีดี-รอม วีซีดี วีดีทัศน์

คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) ฯลฯ

3.11 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
เน้นการประเมินผลตามสภาพจริง เมื่อจบแต่ละหน่วยการเรียนรู้ต้องมีผลงานเชิงประจักษ์
การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงมีองค์ประกอบหลัก 4 ประการคือ (กรมวิชาการ.2541 : 105)

1. พฤติกรรมความสามารถ พฤติกรรมความสามารถเป็นความรู้ ทักษะ คุณงามความดี
ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งดูจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายหน่วย
2. เครื่องมือวัดที่หลากหลาย สัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบวัดทักษะ แฟ้มสะสมงาน
สังเกตขณะปฏิบัติงาน บันทึกพฤติกรรม หรือเครื่องมืออื่นๆ ที่ผู้สอนคิดค้นขึ้นมา
3. วิธีการวัดที่หลากหลาย วัดโดยเพื่อน ผู้สอน ผู้ปกครอง ผลงานการปฏิบัติงาน
จากสถานประกอบการ วัดก่อนเรียน ขณะเรียน และวัดหลังเรียน ผู้สอนสามารถเลือกวิธีการวัด
ได้หลากหลาย ให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน ผู้สอน และ โรงเรียน
4. เกณฑ์ กำหนดโดยผู้เรียนผู้สอน สถานประกอบการ ผู้บริโภค ชุมชน และท้องถิ่น

3.12 แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้

ในปี 2540 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้
เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐาน ของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการได้แก่

1. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
3. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
4. ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยดี ด้วยการสัมผัสและสำคัญ
5. สาระที่สมควรเกิดขึ้นได้จาก การเรียนรู้คือ ความรู้ความคิด ความสามารถ

และความดี

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ ที่เป็นทั้งของไทยและสากลนำมาจัดสาระและกระบวนการ เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การปฏิบัติ ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎีได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย : ศิลป ดนตรี

กีฬา

5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ

เป้าหมายที่จะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาแล้วสู่การปฏิบัติ มีจุดมุ่งหมายนำเสนอกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นสำคัญ และได้พัฒนาตัวบ่งชี้การเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งสังเคราะห์จากทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ดังนี้

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตน
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนอย่างมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรง ให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน

6. ผู้เรียนฝึกค้น รวบรวมข้อมูล และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
7. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

ของตนเองอย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัยและความรับผิดชอบในการทำงาน

9. ผู้เรียนฝึกประเมินปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้

อย่างต่อเนื่อง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนอย่างมีความสุข

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนจากการคิดและการปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข เรียนรู้อย่างสันติ ด้วยกันทุกคน กล่าวคือ เป็นสภาพการจัดการเรียนการสอน ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย มีอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ และได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือบทเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนต้องน่าสนใจ การประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนต้องแสดงออกอย่างอ่อนน้อมวลให้กำลังใจและเกื้อกูลกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวม การบูรณาการสาระและกระบวนการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนทั้งในเรื่องใกล้ตัวในท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งเรื่องของท้องถิ่น มีความหมายต่อการนำไปใช้ในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาสภาพของสังคม

3. การเรียนรู้จากการคิดและการปฏิบัติจริง เรียนโดยใช้สมองและสองมือ การคิดเป็นความสามารถของสมองในการประมวลข้อมูลความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีให้เป็นความรู้ใหม่ วิธีการใหม่ เพื่อนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมสอดคล้อง เมื่อได้คิดแล้วก็นำไปปฏิบัติจริง จึงจะเกิดการเรียนรู้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การจัดการเรียนให้ได้ฝึกคิดและปฏิบัติจริง ต้องฝึกจากประสบการณ์ตรงจากแหล่งเรียนรู้ สื่อเหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมรอบตัวต่าง ๆ ด้วยการฝึกสังเกต คิดอย่างรอบครอบ ปฏิบัติอย่างจริงจัง และสรุปเป็นองค์ความรู้แก่ตนเอง

4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น : เรียนร่วมกัน รู้ร่วมกัน เป็นกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการถ่ายทอดและเปลี่ยนความรู้ วัฒนธรรม อารมณ์ และสังคมร่วมกัน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เป็นการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีงาม การทำงานร่วมกันทำให้พัฒนาทั้งทักษะทางสังคมและทักษะการทำงานที่ดีด้วย

5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง : เรียนอย่างไร้ครูควบคุมทวนตนเองรอบด้าน เป็นการรับรู้การเรียนและความถนัดของตนเอง เน้นการเรียนรู้กระบวนการ ว่าการเรียนรู้

แต่ละครั้งเกิดขึ้นอย่างไร เรียนด้วยวิธีใด มีขั้นตอนอย่างไร ให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ ประเมินจุดเด่นจุดด้อยและปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ของตนเองเพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสม เพื่อนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข โดยสร้างนักเรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้ปฏิบัติจริง ได้ทำงาน เป็นกลุ่มร่วมกับผู้อื่นและนักเรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3.13 การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ควรประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล แหล่งการเรียนรู้ และบันทึกหลังสอนและเพื่อให้ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีความเข้าใจ ในรายละเอียดของหัวข้อข้างต้น จึงได้ขยายความของแต่ละข้อดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของแผนการจัดการเรียนรู้ต้องครบทั้งด้านความรู้ ด้านทักษะ/กระบวนการ และด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

2) วิเคราะห์สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้เลือกและขยายสาระที่เรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

(1) สาระที่เรียนรู้ต้องมีความเที่ยงตรง ปฏิบัติได้จริงทันสมัย และเป็นตัวแทนของความรู้

(2) มีความสำคัญทั้งในแนวกว้างและแนวลึก

(3) มีความน่าสนใจสำหรับผู้เรียน

(4) สามารถเรียนรู้ได้ง่าย

(5) จัดสาระที่เรียนรู้ให้เรียงลำดับจากง่ายไปหายากและมีความต่อเนื่อง

(6) จัดสาระที่เรียนรู้ให้สัมพันธ์กับกลุ่มวิชาอื่น ๆ

3) วิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้

(1) เลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ว่า มุ่งไปในทิศทางใด

- (2) ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมตามขั้นตอนของรูปแบบการเรียนรู้ ผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน ไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมเหมือนกัน
- (3) ควรเน้นกิจกรรมที่ทำงานเป็นทีมมากกว่าตามลำพัง
- (4) กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติต้องนำเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ มาเป็นเครื่องมือให้ผู้เรียนบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้
- (5) กิจกรรมที่ปฏิบัติควรสอดคล้องกับชีวิตประจำวันและชีวิตจริง
- (6) กิจกรรมที่ปฏิบัติมีทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน
- (7) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนฝึกฝนและถ่ายทอดการเรียนรู้ไปสู่สถานการณ์ใหม่ ๆ พร้อมทั้งทำให้เกิดความจำระยะยาว
- (8) ตรวจสอบความเข้าใจ โดยให้ผู้เรียนสรุปทั้งส่งเสริมให้เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้และที่จะเรียนต่อไป

4) วิเคราะห์กระบวนการวัดและประเมินผล

- (1) วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้
- (2) วิธีการวัดที่หลากหลาย
- (3) เลือกใช้เครื่องมือวัดที่มีความเชื่อมั่น
- (4) แปลผลการวัดและการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุง

5) วิเคราะห์แหล่งการเรียนรู้

ให้ผู้เรียนรู้จากแหล่งความรู้หลากหลายทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น จากธรรมชาติ ความงาม ความจริง ความดี จินตนาการ เครื่องมือต่างๆ

6) บันทึกหลังสอน

ให้มีการบันทึกไว้หากไม่สามารถจัดการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดได้พร้อมเหตุผลประกอบหรือบันทึกผลการจัดการเรียนรู้ ฯลฯ

3.14 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้

การหาประสิทธิภาพ ได้มีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

เผชิญ กิจระการ. (2544 : 49-51) กล่าวว่า การหาประสิทธิภาพของสื่อ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) บทเรียน โปรแกรม ชุดการสอน แผนการสอน และแบบฝึกทักษะ เป็นต้น ส่วนมากใช้วิธีการหาคุณภาพด้วยวิธีนี้ ประสิทธิภาพที่วัดส่วนใหญ่จะพิจารณาจากเปอร์เซ็นต์ ทำแบบฝึกหัด หรือกระบวนการเรียน หรือ แบบทดสอบย่อย โดยแสดงเป็นค่าตัวเลข 2 ตัว เช่น $E_1/E_2 = 80/80$, $E_1/E_2 = 85/85$, $E_1/E_2 = 90/90$ เป็นต้น

เกณฑ์การหาประสิทธิภาพ (E_1/E_2) มีลักษณะแตกต่างกันหลายลักษณะ ในที่นี้จะยกตัวอย่าง $E_1/E_2 = 80/80$ ดังนี้

1. เกณฑ์ 80/80 ความหมายที่ 1 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบย่อยทักษะ ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ถือว่าเป็นประสิทธิภาพของกระบวนการ ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ นักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) ได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80

2. เกณฑ์ 80/80 ความหมายที่ 2 80 ตัวแรก (E_1) คือ จำนวนนักเรียนร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) ได้คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80 ทุกคน ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ นักเรียนทั้งหมดที่ทำแบบทดสอบหลังเรียนครั้งนี้ ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 เช่น มีนักเรียน 40 คน ร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งหมด คือ 32 คน แต่ละคนได้คะแนนจากการทดสอบหลังเรียนถึงร้อยละ 80 (E_1) ส่วน 80 ตัวหลัง (E_2) คือ ผลการสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมด 40 ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80

3. เกณฑ์ 80/80 ความหมายที่ 3 80 ตัวแรก(E_1) คือ จำนวนนักเรียนร้อยละ 80 ทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) คือ คะแนนเฉลี่ย ร้อยละ 80 ที่นักเรียนทำเพิ่มขึ้น จากแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) โดยเทียบกับคะแนนที่ได้ก่อนเรียน (Pre – test)

เฉพาะตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) สมมุตินักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบก่อนเรียน (Pre – test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 10 แสดงว่า แตกต่างจากคะแนนเดิม (ร้อยละ 100) เท่ากับ 90 ถ้านักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียน (Post – test) ได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 85 แสดงว่า ความแตกต่างของการสอบ 2 ครั้งนี้ (ก่อนเรียนกับหลังเรียน) เท่ากับ $85 - 10 = 75$

ดังนั้นค่าของ $E_2 = (75/90) \times 100 = 83.33\%$ ถือว่าสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ($E_2 = 80$)

4. เกณฑ์ 80/80 ในความหมายที่ 4 ตัวเลข 80 ตัวแรก (E_1) คือ นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนได้คะแนนเฉลี่ยร้อยละ 80 ส่วนตัวเลข 80 ตัวหลัง (E_2) หมายถึง นักเรียนทั้งหมดทำแบบทดสอบหลังเรียนแต่ละข้อถูกเป็นจำนวนร้อยละ 80 (ถ้านักเรียนทำข้อสอบข้อใดถูกมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 80 แสดงว่า ข้อไม่มีประสิทธิภาพและชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ตรงกับข้อนั้นมีความบกพร่อง)

กล่าวโดยสรุปว่าเกณฑ์ในการหาประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนจะนิยมตั้งเป็นตัวเลข 3 ลักษณะ คือ 80/80 85/85 90/90 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของวิชาและเนื้อหา

ที่นำมาสร้างสื่อ นั้น ถ้าเป็นวิชาที่ค่อนข้างยากก็อาจจะตั้งเกณฑ์ไว้ 80/80 หรือ 85/85 สำหรับวิชาที่มีเนื้อหาง่ายก็อาจจะตั้งเกณฑ์ไว้ 90/90 เป็นต้น นอกจากนี้ยังตั้งเกณฑ์เป็นค่าความคลาดเคลื่อนไว้เท่ากับร้อยละ 2.5 นั่นคือ ถ้าตั้งเกณฑ์ไว้ที่ 90/90 เมื่อคำนวณแล้วค่าที่ถือว่าใช้ได้คือ 87.5/87.5 หรือ 87.5/90 เป็นต้น

3.15 ดัชนีประสิทธิผล

การหาค่าดัชนีประสิทธิผล

(ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2548 : 172 ; อ้างอิงมาจาก (Goodman Fretcher And Schneider. 1980 : 30-34) ได้กล่าวถึง ดัชนีประสิทธิผลไว้ว่าเป็นการประเมินสื่อการสอนที่ผลิตขึ้นมา เพื่อที่จะดูถึงประสิทธิภาพทางการเรียนการสอน และการวัดประเมินผลสื่อตามปกติแล้วจะเป็นการประเมินความแตกต่างระหว่างคะแนนใน 2 ลักษณะ คือ ความแตกต่างของคะแนนการทดสอบก่อนเรียนและคะแนนการทดสอบหลังเรียน หรือเป็นการทดสอบความแตกต่างระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมในทางปฏิบัติ ส่วนมากเน้นที่ผลความแตกต่างที่แท้จริงมากกว่าผลความแตกต่างทางสถิติ แต่ในบางกรณีเป็นการเปรียบเทียบเพียง 2 ลักษณะ ก็อาจจะยังไม่เป็นการเพียงพอ เช่น ในกรณีของการทดลองใช้สื่อการเรียนการสอน ครั้งหนึ่ง ปรากฏว่ากลุ่มที่ 1 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 18% การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 67 % และกลุ่มที่ 2 การทดสอบก่อนเรียนได้คะแนน 27% การทดสอบหลังเรียนได้คะแนน 74 % เมื่อนำผลมาวิเคราะห์ทางสถิติทั้ง 2 กลุ่มปรากฏว่าการทดสอบก่อนเรียนและการทดสอบหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้ง 2 กลุ่ม แต่เมื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียน ระหว่างทั้ง 2 กลุ่ม ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างกัน ซึ่งไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเพราะตัวแปรทดลองหรือไม่ เนื่องจากการทดลองทั้งสองกรณีนั้น คะแนนพื้นฐาน (คะแนนทดสอบก่อนเรียนแตกต่างกัน ซึ่งจะส่งผลถึงคะแนนสอบหลังเรียนที่เพิ่มขึ้นได้สูงสุดของแต่ละกรณี) (ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2548 : 172 ; อ้างอิงมาจาก (Goodman Fretcher And Schneider. 1980 : 30-34) ดังนี้

$$\text{ดัชนีประสิทธิผล} = \frac{\text{ผลรวมของคะแนนหลังเรียนทุกคน} - \text{ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}{(\text{จำนวนผู้เรียนทั้งหมด} \times \text{คะแนนเต็ม}) - \text{ผลรวมของคะแนนก่อนเรียนทุกคน}}$$

4. ความพึงพอใจในการเรียนรู้

4.1 ความหมายของความพึงพอใจ

เกี่ยวกับความความพึงพอใจในการทำงาน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังต่อไปนี้

กิติมา ปรีดีติลล (2529 : 321-322) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึงความรู้สึกที่ชอบหรือพอใจที่มีต่อองค์ประกอบ และสิ่งจูงใจในด้านต่าง ๆ ของงาน และผู้ปฏิบัติงานนั้น ได้รับความตอบสนองความต้องการ

พิน คงพล (2529 : 21) ได้รับความหมายของความพึงพอใจในการทำงานไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกที่รัก ชอบ ยินดี เต็มใจ หรือเจตคติที่ดีของบุคคลที่มีต่องานที่เขาปฏิบัติ ความพึงพอใจในการทำงาน เกิดจากการได้รับการตอบสนองความต้องการทางวัตถุและด้านจิตใจ

ยุคล ทองตัน (2531 : 14) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในการทำงานไว้ว่า ความพึงพอใจในการทำงาน เป็นเรื่องของความรู้สึกที่ดี มีความสุขของบุคคลต่องานที่กำลังปฏิบัติ อยู่ และความพึงพอใจนี้จะส่งผลดีต่อการปฏิบัติงาน ส่วนความไม่พึงพอใจในการปฏิบัติงานนั้น จะมีผลต่อการปฏิบัติงานในทางตรงกันข้าม

สลใจ วิบูลกิจ (2534 : 42) กล่าวว่า ความพึงพอใจหมายถึง สภาพของอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อองค์ประกอบของงานและสภาพแวดล้อมในการทำงานที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของบุคคลนั้น

กูด (รัชชเวชช์ จำปาเทศ. 2542 : 35 : อ้างอิงมาจาก Good. 1973 : 320) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง คุณภาพหรือสภาพหรือระดับความพอใจของบุคคลซึ่งเป็นมาจากความสนใจ ทัศนคติของบุคคลหรืองานนั้น ๆ

ชัยวัฒน์ คุณศรีแก้ว (2543 : 14) ได้สรุปว่า ความพึงพอใจหมายถึง ความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานที่มีต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งกระบวนการ องค์ประกอบตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานนั้น ๆ หากเป็นไปในทางบวกจะมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน จะมีการเสียสละ อุทิศร่างกาย แรงใจ แรงทรัพย์และสติปัญญาให้แก่งานมากขึ้นแต่ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติต่อการปฏิบัติงาน เป็นไปในทางลบจะมีผลทำให้เกิดความไม่พึงพอใจต่อการปฏิบัติงาน

อานนท์ กระจบอุท (2543: 33) ได้สรุปว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึก หรือเจตคติที่มีต่อการทำงานนั้น เช่น ความรู้สึกรัก ความรู้สึกชอบภูมิใจ สุขใจ เต็มใจและ ยินดี จะมีผลทำให้เกิดความพึงพอใจในการทำงาน มีการเสียสละ อุทิศร่างกาย แรงใจ และสติปัญญาให้แก่งานอย่างแท้จริง

พระมหาสมพงษ์ เต็มรัมย์ (2544: 35) ได้สรุปว่า ความพึงพอใจหมายถึง พลังที่เกิดขึ้นภายในอินทรีย์แล้วกระตุ้นหรือผลักดันให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรม ความพึงพอใจ ในงานจะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการ อันจะเป็นผลให้บุคคลให้ ความสนใจและเต็มใจที่จะทำงานอย่างเต็มที่

มอร์ส (ศุภศิริ โสมาเกต 2544 : 48 : Morse. 1955 : 27) ได้ให้ความหมายของ ความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถลดความเครียดของผู้ทำงานได้ลดน้อยลง ถ้าเกิดความเครียดมาก จะทำให้ความพอใจในการทำงานและความเครียดนี้มีผลต่อความต้องการ ของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มีความต้องการมาก จะเกิดปฏิกิริยาเรียกร้องหาวิธีการตอบสนอง ความเครียด ก็จะลดน้อยลงหรือหมดไป ความพึงพอใจก็จะมากขึ้น

จากความหมายที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ของบุคคลในด้านความพอใจ หรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงาน ซึ่งสามารถเป็นได้ ทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าเป็นทางบวกก็จะทำให้เกิดผลดีต่อการปฏิบัติงานที่ทำ แต่ถ้าเป็นไป ในทางลบ ก็จะเกิดผลเสียต่อการปฏิบัติงานนั้นได้ ทั้งนี้ต้องเกิดมาจากกระบวนการที่บุคคลนั้น ได้ปฏิบัติและรับผลปฏิบัติด้วยตนเอง

4.2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ

4.2.1 ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of need) เขาชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ถูกกระตุ้นจากความปรารถนาที่จะถนอมตามความต้องการเฉพาะอย่าง ซึ่งความต้องการนี้เขาได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลไว้ดังนี้

- 1) บุคคลย่อมมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการใด ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเกิดขึ้น โดยไม่มีวันจบสิ้น
- 2) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอื่น ๆ ต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจึงเป็นสิ่งจูงใจในพฤติกรรมของคนนั้น
- 3) ความต้องการของบุคคลจะเรียงเป็นลำดับขั้นตอนความสำคัญเมื่อความต้องการ ระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลก็จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไป (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. 2536 : 114-115)

แรงกระตุ้น 5 อย่างของมาสโลว์ (Dr.Abraham H. Maslow) ได้แบ่งสิ่งที่คอยเป็นตัวบงการมนุษย์ให้ทำสิ่งต่าง ๆ ออกกว้าง ๆ 5 ชั้นด้วยกันคือ (วิจิตร อาวะกุล. 2539 : 53-54)

1. การรักษาให้มีชีวิตอยู่ ในข้อนี้มนุษย์ต้องการ อาหาร การนอน การหายใจการพักผ่อน ต้องการมีชีวิต ความรักและแต่งงานในที่สุด
2. ความรู้สึกปลอดภัย ข้อนี้มีความเกี่ยวข้องกับข้อแรก ไม่เกี่ยวกับความเจริญเติบโตของร่างกาย แต่เกี่ยวข้องกับจิตใจ การแสดงออกทางพฤติกรรมในข้อนี้ออกมาทางบุคลิก เช่นอยากจะประกันชีวิต เข้าวัดเพื่อหาความสงบด้านจิตใจ หลีกเสี่ยงภัยที่จะเกิดจากอุบัติเหตุ อาชญากรรม ความไม่ยุติธรรม ต่อด้านสิ่งต่างๆ ที่อาจจะเป็นอันตรายต่อชีวิต
3. ต้องการด้านสังคม ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ต้องการคบหาสมาคมกับเพื่อนเข้าร่วมเป็นสมาชิกในสมาคม ปฏิบัติตามระเบียบของสมาคมนั้นๆ ที่บางครั้งก็ฝืนความรู้สึก แต่ก็ปฏิบัติตาม
4. ความต้องการความเคารพนับถือ เราอยากจะเข้าใจผู้อื่นและต้องการให้ผู้อื่นเข้าใจเราเราซื้อเสื้อผ้าไม่เพียงแต่ปกปิดร่างกาย ป้องกันความร้อนความหนาว แต่เราเลือกแบบสีสรรที่จะทำให้คนอื่นสนใจเรา แปลกใจ ชื่นชม ชมเชย เราซื้อรองเท้า เข็มขัดที่มีราคาแพง เพื่อเป็นคนดีเด่น ที่คนอื่นยอมรับและนับถือในสังคม
5. อยากจะทำในสิ่งที่เราต้องการ ตัวอย่างเช่น คนบริจจาคเงินและที่ดินให้องค์การการกุศล เพื่อทำประโยชน์ คนที่เสียสละเงิน ความสุขเพื่อช่วยทหารช่วยทางราชการทำงานเพื่อประเทศชาติ คนที่เลี้ยงประคบบประมงต้นไม้ประดับ เช่นไม้แคระ ตะโกดัด บอน ฯลฯ คนเราทำเช่นนั้นเพราะต้องการจะทำเพื่อความภาคภูมิใจ ความสุขความปรารถนาที่จะทำในสิ่งเหล่านั้น ต้องการให้สังคมให้ความเคารพนับถือยกย่อง และยอมรับในสิ่งที่เราได้กระทำมากขึ้น

4.2.2 สก็อตต์ ได้เสนอแนวคิดในเรื่องการจูงใจให้เกิดความพึงพอใจต่อการทำงานที่จะให้ผลเชิงปฏิบัติ มีลักษณะดังนี้

- 1) งานควรมีส่วนสัมพันธ์กับความปรารถนาส่วนตัว งานนั้นจะมีความหมายสำหรับผู้ทำ
- 2) งานนั้นต้องมีการวางแผนและวัดความสำเร็จได้ โดยใช้ระบบการทำงาน และการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ
- 3) เพื่อให้ได้ผลในการสร้างสิ่งจูงใจภายในเป้าหมายของงาน จะต้องมีลักษณะดังนี้
 - (1) คนทำงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมาย
 - (2) ผู้ปฏิบัติได้รับทราบผลสำเร็จในการทำงานโดยตรง
 - (3) งานนั้นสามารถทำให้สำเร็จได้

4.3.3 ทฤษฎีความต้องการของแอลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's Modified Need Hierarchy Theory)

เขาได้คิดทฤษฎีความต้องการขึ้นในปี ค.ศ.1972 เรียกว่าทฤษฎีอ็อลาร์จี โดยมีความเชื่อว่า มนุษย์มีความต้องการด้านต่างๆตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานไปจนถึงความต้องการสูงสุดคล้ายกับ มาสโลว์ (ปริยาพร วงศ์นุตรโรจน์, 2536 : 115-116) ดังนี้

1) ความต้องการมีชีวิตอยู่ (Existence Need) เป็นความต้องการที่จะสนองเพื่อให้มีชีวิตอยู่ทั่วไป ได้แก่ความต้องการทางกายและความต้องการความปลอดภัย

2) ความต้องการการมีสัมพันธภาพกับคนอื่น (Relatedness Needs) เป็นความต้องการของบุคคลที่จะมีมิตรสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างอย่างมีความหมาย

3) ความต้องการเจริญก้าวหน้า (Growth Need) เป็นความต้องการสูงสุดรวมถึงความต้องการได้รับความยกย่อง และความสำเร็จในชีวิตโดยสรุปแล้วจะเห็นได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดในทางบวกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับด้วย ดังนั้น ความพึงพอใจในการเรียนรู้จึงหมายถึง ความรู้สึกพอใจชอบใจต่อกิจกรรมที่ตนได้ร่วมปฏิบัติ และมีความต้องการที่จะปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ จนบรรลุผลสำเร็จเป็นที่พอใจ

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยขอสรุปเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกับงานวิจัยคือ เมื่อนำมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน การให้รางวัลหรือผลตอบแทนภายใน เป็นผลต่อความรู้สึกของผู้เรียน ถ้าผู้เรียนสามารถเอาชนะความสามารถต่างๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จก็จะทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลการตอบแทนภายนอก จะเป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดหาให้มากกว่า ที่ตนเองจะหาด้วยตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องจากครู ผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือคะแนนทางการเรียนที่ได้ในระดับที่น่าพอใจ

5. ความรู้เกี่ยวกับพานบายศรี

5.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับพานบายศรีและประวัติความเป็นมาของพานบายศรี

สุรจิต จันทรสาขา (ม.ป.ป.) อดีตที่ผ่านมา มนุษย์พยายามเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ โดยเน้นความกลมกลืนในรูปแบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รู้จักหาวัสดุธรรมชาติมาปรุงแต่งชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้กรอบของการรับและการให้อย่างเหมาะสม สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆซึ่งมนุษย์ได้ดัดแปลงมาจากธรรมชาติ ล้วนแล้วแต่จะมีการนำไปใช้ให้เหมาะสม และมีความสมดุลกับธรรมชาติ เมื่อมนุษย์เราได้จินตนาการไปตอ ง ใบไม้ต่าง ๆ มาใช้ห่อ

ขนม และอาหารต่าง ๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนคิดประดิษฐ์ชิ้นงานให้มีรูปร่าง รูปทรงสวยงามและประณีตยิ่งขึ้น ศิลปงานใบตองเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏในหลักฐานที่แน่ชัด แต่ที่ปรากฏแน่ชัดนั้นเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย จากหนังสือเรื่อง ทำวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศ ว่าได้มีการจัดแต่งดอกไม้เป็นที่แพร่หลายในสมัยนั้น ครั้นนางนพมาศได้ถวายตัว เข้าเป็นพระสนมของสมเด็จพระร่วงเจ้า เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ. 1907 แล้วได้ประดิษฐ์ โคมลอยน้ำ โดยเอาดอกไม้มาประดิษฐ์เป็นรูปดอกบัว ใช้ดอกไม้สลักเป็นลวดลายที่สวยงามมาก แล้วตกแต่งด้วยผลไม้ ที่แกะสลักเป็นรูปนก กำลังจิกเกสรดอกบัว เสียบรูปเทียนและโคมไฟ ลอยน้ำ ในพระราชพิธีจองเปรียง ซึ่งมีขึ้นในวันเพ็ญ เดือน 12 เมื่อสมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตร เห็น ก็ชมว่างามอย่างประหลาด เมื่อทรงทราบว่าเป็นฝีมือของใคร แล้วจึงบัญญัติแบบฉบับการทำโคมรูปดอกบัวลอยในวันเพ็ญ เดือน 12 ตามเหตุผลของสิ่งประกอบ ซึ่งนางนพมาศได้ทูล พระองค์ไว้แต่ครั้งนั้น ต่อมาทุกสิ่งทุกอย่างได้เจริญขึ้นตามลำดับ จึงมีการคิดดัดแปลงแก้ไข กระทั่งลอยซึ่งเย็บด้วยใบตองขึ้นมาในรูแบบที่แตกต่างกันมากมายหลายชนิด ดังที่ปรากฏให้เห็น ในปัจจุบันนี้

ในส่วนของวัฒนธรรม งานฝีมือต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของไทย ต้องยอมรับว่าบรรพบุรุษเราช่างคิดและประดิษฐ์ผลงานอันสวยงามอันทรงคุณค่าเอาไว้ให้เยาวชน รุ่นหลังได้เห็นและเรียนรู้กับผลงานเหล่านั้น เพื่อช่วยกันพัฒนาฝีมือให้คงอยู่สืบไป การนำวัสดุ จากธรรมชาติมาใช้ เช่น งานแกะสลักจากไม้ ผักและผลไม้ งานจักสาน หรืองานประดิษฐ์ ดอกไม้ใบตองที่มีอยู่เพียงพอมานแปรเปลี่ยนเป็นงานศิลป์อันสุนทรีย์ คงช่วยให้วัสดุเหล่านั้น ไม่สูญสลายไป

งานประดิษฐ์ดอกไม้ใบตอง เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะมีความเกี่ยวพันในพิธีการ ต่าง ๆ ตามวิถีชีวิตประจำวัน และเทศกาลสำคัญที่แสดงถึงความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของคนไทยโดยเฉพาะประเพณีของชาวอีสาน ที่เรียกว่าประเพณีบายศรีสู่ขวัญ คำว่า “บาย” เป็นภาษาเขมร แปลว่า ข้าว คำว่า “ศรี” หมายถึง ความเป็นสิริมงคล พิธีบายศรีสู่ขวัญนี้จะ จัดขึ้นเมื่อมีญาติพี่น้องหรือแขกผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือมาเยี่ยมเยียน ต้องยกสำรับกับข้าวออกมา ค้อนรับจับคู่ ตลอดทั้งอาหารการกิน เหล้าปลา ยา ปลาปิ้ง ออกมาค้อนรับ หากญาติพี่น้องมา เยี่ยมเยียน ไม่มีการนำข้าวปลาอาหารออกมาค้อนรับ วิญญาณของญาติบรรพบุรุษอาจไม่พอใจ หรือโกรธ ถือว่าเป็นการผิดผีด้วย หากเป็นญาติผู้ใหญ่มาเยี่ยมเยียนนอกจากจะมีข้าวปลาอาหาร ออกมาค้อนรับแล้ว บางครั้งยังมีพานดอกไม้รูปเทียนออกมาให้ลูกหลานได้กราบไหว้จนกลายเป็น พานบายศรี ส่วนคำว่า “สู่ขวัญ” ตามความเข้าใจของคนทั่วไป ขวัญอาจจะหมายถึงผมหรือ

คนที่เวียนเป็นกันหอย แต่แท้ที่จริงเชื่อว่ามนุษย์นั้นนอกจากจะมีร่างกายแล้วยังต้องมีขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวก็เป็นสุขสิริมงคลสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหนีเสียขวัญขวัญก็จะออกจากร่างกาย จึงถือว่าขวัญอ่อน ขวัญหาย ขวัญหนีดีฝ่อ ขวัญไม่อยู่กับเนื้อกับตัว จึงต้องมีการบายศรีสู่ขวัญ ดังนั้น การบายศรีสู่ขวัญจึงทำได้ทั้งเหตุที่ดี และเหตุที่ไม่ดี เหตุดีเช่น เลื่อนหรือรับหรือย้ายรับตำแหน่งใหม่ ไปค้าขายกลับมาได้เงินได้ทอง เป็นแขกมาเยี่ยมเยียนหรือผู้ที่ต้องจะจากไป พระสงฆ์เลื่อนสมณศักดิ์ เหตุที่ไม่ดีเช่น หายจากการเจ็บไข้ได้ป่วยลูกตาย เสีย เมียตายจาก ฯลฯ นอกจากนี้จะมีการบายศรีสู่ขวัญ เด็กเกิดใหม่ ผู้ขวัญเรือนสู่ขวัญ การแต่งงาน ผู้ขวัญเล่าข่าวหรือยุ่งข่าว ผู้ขวัญวัวควาย และเกี่ยวข้อมที่มีคุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต การกระทำดังกล่าวเพื่อเป็นการทะนุถนอมน้ำใจส่งเสริมจิตใจและขวัญให้คืออยู่เสมอ

พานบายศรี เป็นสื่ออย่างหนึ่งที่สำคัญ ถือเป็นของสูงที่ใช้ในพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นเครื่องเชิญขวัญ จะมี 2 ขนาดคือ บายศรีปากชาม ซึ่งมีขนาดเล็ก และบายศรีต้นจะมีขนาดใหญ่ การประดิษฐ์บายศรีจะมีจำนวนชั้นเป็นเลขคี่ คือ 3,5,7 และ 9 ชั้น ตามขนาดและรูปแบบของงาน ตัวบายศรีจะทำด้วยใบตองตานี ซึ่งมีคุณสมบัติที่ คือใบตองจะมีความมัน และไม่เปราะแตกง่าย การพับกลีบจะมีลักษณะเกลียวและแหลม นำมาเย็บประกบกันเป็นชั้น ๆ มีขนาดเล็ก สอดขึ้นไปตามลำดับชั้น ประดับยอดหรือส่วนอื่น ๆ ด้วยดอกไม้สด เช่น ดอกกรัก ดอกพุด ดาวเรือง กุหลาบ ดอกเข็ม หงอนไก่ บานไม่รู้โรย บายศรีด้วย และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ เส้นด้าย หรือฝ้าย สำหรับผูกแขวนรับขวัญอาจจะเพิ่มให้มีเทียน วัตถุประสงค์พิธีห่มผ้าผืน แพรขาว น้ำหอม น้ำอบ หวี กระจก สำหรับที่จะรับบายศรีสู่ขวัญ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างเช่นกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ในแถบลุ่มน้ำโขงอีกด้วย

5.2 คุณค่าของบายศรี

งานบายศรี เป็นสิ่งที่คู่กับคนไทยมาเนิ่นนานและสภาพสังคมยังนิยมให้การเคารพบูชาบายศรี เพราะถือว่าเป็นของสูง บายศรีจึงมีคุณค่าดังนี้

1. ใช้ในพิธีการต่างๆ ตามประเพณีนิยม บายศรีเป็นส่วนหนึ่งของพิธีการสู่ขวัญ การบวงสรวงเทวดา ฯลฯ

2. ช่วยพัฒนาจิตใจให้สงบเยือกเย็นด้วยกระบวนการในการสร้างสรรค์บายศรี ที่จะต้องมีความละเอียด รอบคอบทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเตรียมเพื่อการออกแบบ การคัดเลือกใบตอง การเช็ด การฝึก การพับ การเย็บ และการตกแต่งบายศรี ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความอดทนและความสงบแก่ผู้สร้างสรรค์ จึงจะได้ผลงานที่มีความสวยงาม ความภาคภูมิใจ

3. สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติปัจจุบันผู้ที่ทำบายศรีหรือมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องบายศรีอย่างจริงจังกำลังลดน้อยลง ดังนั้นการเผยแพร่งานบายศรีจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยสืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

4. เป็นอาชีพสร้างรายได้อาชีพช่างบายศรีเป็นอาชีพที่สุจริต และสามารถสร้างรายได้ที่ดีอีกแนวทางหนึ่ง แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น การวางแผนงานที่รอบคอบ การประหยัดเวลา แรงงาน และวัสดุ เป็นต้น

5.3 ประเภทของบายศรี

บายศรีที่มีอยู่ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ

1. บายศรีหลวง

บายศรีหลวงเป็นบายศรีที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ซึ่งมีอยู่ 3 แบบ คือ

1.1 บายศรีต้น เป็นบายศรีที่ทำด้วยใบตองมีเป็นไม้เป็นโครง ลักษณะ
อย่างบายศรีต้นของราษฎร

1.2 บายศรีแก้ว ทอง เงิน ซึ่งจะมีลักษณะดังนี้

1.2.1 บายศรีแก้ว มีลักษณะเป็นพานแก้วเจียรในเรียงซ้อนกัน
หลายชั้น

1.2.2 บายศรีเงิน มีลักษณะเป็นพานเงินสลักลายเรียงซ้อนกัน
หลายชั้น

1.2.3 บายศรีทอง มีลักษณะเป็นพานทองสลักลายเรียงซ้อนกันหลายชั้น

1.3 บายศรีดอกรองทองขาว เป็นบายศรีที่ทำด้วยใบตองอย่างบายศรี
ของราษฎรที่เรียกว่า บายศรีใหญ่ ตั้งบนพานใหญ่ซึ่งเป็นโลหะทองขาว จึงเรียกว่า บายศรีดอกรองทองขาว

2. บายศรีราษฎร

บายศรีสำหรับประชาชนทั่วไป ซึ่งสามารถแบ่งออกตามขนาดของบายศรีได้
3 ขนาด คือ

2.1 บายศรีปากชาม มีลักษณะการจัดบายศรีอยู่ในชามขนาดกว้างประมาณ
6- 9 นิ้ว ประกอบไปด้วยตัวบายศรี 3 ตัว เมงดา 3 ตัว และกรวยข้าวพร้อมเครื่องสังเวย

2.2 บายศรีใหญ่ มีลักษณะการจัดใส่ภาชนะ เช่น พานโตก นิยมทำ
จำนวนชั้นตั้งแต่ 1, 3, 5 ตามแต่ลักษณะของพิธีการ

2.3 บายศรีต้น มีลักษณะเป็นต้นเรียวยาว ใ้ต้นกล้วยหรือไม้เรียงซ้อนกันเป็นชั้นเป็นแกน นิยมทำจำนวนชั้นตั้งแต่ 3, 5, 7, 9 ตามลักษณะพิธีการ

นอกจากนี้บายศรีราษฎรยังสามารถแบ่งออกตามพิธีการที่ใช้งานได้ดังต่อไปนี้

1. พิธีเกี่ยวกับคน เป็นพิธีการที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย เช่น การทำขวัญวัน การทำขวัญเดือน การทำขวัญนาถ การทำขวัญป่าสวน การทำขวัญเมื่อเจ็บป่วย การสู่ขวัญ
2. พิธีเกี่ยวกับสถานที่ เป็นพิธีการที่มีความสอดคล้องกับการอยู่อาศัยของคนไทย เช่น พิธียกศาลพระภูมิ การยกเสาเอก การวางศิลาฤกษ์ การสืบชะตาแบบล้านนา การบูชาเตาทำมีด ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. พิธีเกี่ยวกับสัตว์ เป็นพิธีการที่มีความสอดคล้องกับการทำมาหากินกับคนไทยที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เช่น การทำขวัญควาย การทำขวัญช้าง
4. พิธีเกี่ยวกับสัตว์ เป็นพิธีการที่มีความสอดคล้องกับการทำมาหากินกับคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพืช เช่น การทำขวัญข้าว
5. พิธีเกี่ยวกับสิ่งลึกลับ เป็นพิธีการที่มีความสอดคล้องกับความเชื่อของคนไทย เช่น การไหว้ครุคนตรี โขน ละคร การบวงสรวงเทวดา ประเพณีกองข้าวของชาวลพบุรี

5.4 พานบายศรีสู่ขวัญในงานพิธีต่างๆ ของราษฎร

พานบายศรีสู่ขวัญในงานพิธีต่างๆ ของราษฎร มีดังนี้ มณีรัตน์ จันทนะพะลิน (ม.ป.ป.)

1. ทำขวัญแรกเกิด เมื่อแรกเกิดได้ 3 – 5 หรือ 7 วัน บิดา มารดาบุพการีจะทำบายศรีรับขวัญแสดงความยินดี และตั้งปัดเป่ารังควาน เสนียดจัญไรต่าง ๆ มิให้มาแผ้วพาลเพื่อทารกจะได้เติบโตเร็ววัน ด้วยสุขภาพที่สมบูรณ์ ทำพิธีเฉพาะในครอบครัว ใช้บายศรีปากชามเล็ก 3 – 5 ชั้น
2. ทำขวัญเดือน เมื่ออายุได้ครบเดือน มักจะเป็นพิธีที่ขยายวงกว้างออกไปสู่วงศ์ญาติพี่น้อง บรรดาญาติจะมาแสดงความยินดีและให้ของขวัญให้พรกัน ในโอกาสนี้จะใช้พานบายศรีขนาดย่อม ๆ 5 – 7 ชั้น
3. ทำขวัญตัดจุก-โกนจุก เมื่อเด็กจะย่างเข้าสู่วัยรุ่น เด็กหญิงอาจจะ 11-12-13 ขวบ เด็กชายนับอายุ 13-14-15 ขวบ จะเลือกอายุใดก็ได้ แล้วแต่บิดา มารดา จะเห็นสมควรและพร้อมจะทำพิธีให้ พิธีในครั้งนี้นับว่ามีความสำคัญมากทีเดียว เพราะเป็นโอกาสที่เด็กคนนั้น

จะได้สำนึกถึงวาระ หน้าที่ และความประพฤติที่ตนจะต้องเปลี่ยนแปลงเมื่อพ้นวัยเด็กไปแล้ว คำเตือนและคำอวยพรของญาติพี่น้องที่มาในพิธีสู่ขวัญครั้งนี้ ใช้บายศรีปากชาม 5 – 7 ชั้น

4. ทำขวัญเณร – บวชนาค เพื่อให้เกิดเนื่อนาบุญแก่บิดา มารดา คำขวัญที่หมอบขวัญ เรียกขวัญนั้นจะเป็นการทบทวนหน้าที่และความรักผูกพันที่บิดามารดามีต่อบุตรอย่างไร เพื่อให้บุตรเกิดความซาบซึ้งและมีความตั้งใจแน่วแน่ในการที่จะพากเพียรเรียนธรรมะ ปฏิบัติสมณะกิจ ให้เที่ยงตรงสมดังเจตนารมณ์ของบิดามารดา ใช้บายศรีปากชาม 5 – 7 – 9 ชั้น หรือบายศรีใหญ่

5. ทำขวัญบ่าวสาว เนื่องด้วยการแต่งงาน ภาคอีสานเรียกพิธีนี้ว่า สู่ขวัญกินดอง ภาคเหนือเรียกว่า พิธีมัดมือ เป็นการรวมชีวิตของชายหญิงให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผูกชีวิตจิตใจไว้ด้วยกัน และฟังโอวาทการครองเรือนจากบทเรียนขวัญที่หมอบขวัญเป็นผู้ปราศวนพรรณนาอย่างถ้อยถ้วน ตลอดจนญาติมิตรผู้ใหญ่ทุกคนก็อวยชัยให้พรให้ข้อคิดคำสอนขณะที่บรรจงผูกข้อมือบ่าวสาวนั้นด้วย

6. สู่ขวัญรับขวัญ และสู่ขวัญส่งขวัญ

สู่ขวัญรับขวัญ ทำในงานเลี้ยงต้อนรับผู้มารับตำแหน่งใหม่ เมื่อกลับสู่บ้านเกิด เมืองนอน กลับจากไปรบเข้าศึกศัตรู กลับไปจากศึกษาหาความรู้ที่แดนไกล ยินดีที่ได้เลื่อนขั้น เลื่อนยศ กลับจากไปท่องเที่ยวทางไกล หรือกลับไปจากการค้าขายต่างถิ่น เพื่อเป็นการเรียกให้ฝนกลับมาอยู่กับเนื้อกับตัวด้วย เพราะบางทีขวัญอาจจะมัวไปเพลิดเพลีนอยู่กลางทางตามมาไม่ทันก็เป็นได้ จึงได้มีพิธีเรียกขวัญขึ้น

สู่ขวัญส่งขวัญ สำหรับผู้ที่จะจากไปไกล หรือจากไปนาน ไม่ว่าจะไปสู่สนามรบ ศึกษาเล่าเรียน รับราชการต่างถิ่น หรือจะไปด้วยเหตุใดก็ตาม ผู้อยู่หลังข้อมืออาลัยอาวรณ์ จึงทำพิธีสู่ขวัญให้เพื่อเป็นการส่งขวัญให้ไปอยู่กับตัวด้วย นั่นคือเตือนสติไม่ว่าจะอยู่ที่ใด จะทำอะไร ให้รู้สึกสำนึกชั่วดีตลอดเวลา ไม่ให้หลงมัวเมาไปในทางผิดนั่นเอง

7. ทำขวัญเมื่อเจ็บป่วย เพื่อให้ขวัญอยู่กับตัวและให้หายเร็วขึ้นเป็นการให้กำลังใจ โดยเฉพาะรายที่เจ็บป่วยเนื่องจากประสบอุบัติเหตุ ต้องทำพิธีเชิญขวัญหรือดักขวัญ ณ ที่เกิดเหตุ ใส่ภาชนะกลับมาใส่ในชามบายศรี เมื่อเรียกขวัญเสร็จแล้วเอkd้ายขวัญในบายศรีผูกให้กับผู้ป่วย หมายความว่า ได้ผูกขวัญไว้กับตัวแล้วพร้อมกับพูดว่า ผู้กเบื้องซ้ายขวัญมา ผู้กเบื้องขวาขวัญอยู่.....

8. ทำขวัญเมื่อหายป่วย เป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องมาแสดงความยินดีและให้กำลังใจ เพื่อให้ผู้ป่วยแข็งแรงยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการขอบคุณเทพยดาเทวดาทั้งปวงโดยทำบายศรีสังเวทเทวดา และทำกระทงเช่นผีนาไปวางไว้ในที่อันสมควร

9. สังเวชพระภูมิเจ้าที่ ในพิธีตั้งศาลพระภูมิ หรือสังเวชประจำปีก็ต้องมีบายศรีเป็นจำนวนคู่ 1 คู่ หรือ 2 คู่ แล้วแต่พิธีใหญ่หรือเล็ก ถ้าพิธีเล็กจะตั้งขามเดียวก็ได้

10. ยกเสาเอก ในพิธีวางศิลาฤกษ์ หรือยกเสาเอกสิ่งก่อสร้าง บ้านเรือน โรงพยาบาล ฯลฯ เพื่อให้การดำเนินงานดำเนินไปด้วยดีไม่มีอุปสรรคเวลาจะขุดหลุมเสาแรก ต้องทำเครื่องบัตร์พลีบูชาพญานาคเสียก่อน เมื่อจะยกเสาหลุมก็ต้องทำพิธีเช่นกรุงพาลี ให้พระภูมิเจ้าที่ พระธรณีทรงศักดิ์ บอกท้าวอารักษ์ เทวฤทธิ์อิศรา โดยการทำบัตร์พลีบูชา คือปลุกศาลเพียงตา ตั้งบัตร์พลี(บายศรี) สังเวชพระภูมิ เทวดา เจ้าที่เจ้าทางตลอดจนผีนางไม้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเสา ซึ่งเป็นต้นไม้ใหญ่อยู่ในป่ามาก่อน

11. ทำขวัญเรือน เมื่อสร้างบ้านเสร็จแล้ว จัดบ้านเรือนเรียบร้อย เพื่อให้อยู่เย็นเป็นสุข ต้องทำพิธีขึ้นบ้านใหม่ คือ ทำขวัญเรือน ซึ่งต้องมีบายศรีสังเวชผีบ้านผีเรือน พระภูมิเจ้าที่ ฯลฯ

12. พิธีไหว้ครูคนตรี โขน ละคร จักร้อย ฟ้อนรำ ในการทำพิธีบูชาครูประจำปี หรือการบูชาก่อนที่จะมีการแสดงครั้งสำคัญนั้น ต้องมีการตั้งเครื่องสังเวชบายศรี อัญเชิญบรรดาครูทั้งหลายมาอวยชัยให้พร เริ่มจากปฐมบรมครู คือ สมเด็จพระบรมศาสดา มารดา บิดา คู่สวดอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ที่ให้สรรพวิชาหาเลี้ยงตนจนทุกวันนี้ ทำวามหาพรหมบรมมหาเทวราช ผู้สร้างมนุษย์โลก พระอิศวรจอมเทวารฤทธิ์ผู้ครองสากลพิภพ พระนารายณ์ พระอินทร์ พระขันธกุมาร พระพิฆเนศวร์ พระปรปักษ์พิภพ พระปัญจะสังขร พ่อแก่ พระพิราพ พระวิศวะกรรม ฯลฯ

โดยปกติต้องมีบายศรีปากขาม 7-9 ชั้น 3 คู่ วางเป็นคู่ ๆ ที่ตั้งเครื่องสังเวช 3 สำหรับจะลดจำนวนหรือจัดทำบายศรีใหญ่ก็ขึ้นอยู่กับโรงพิธี

เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2525 เป็นวันครบรอบร้อยปี ของครูคนตรีไทยผู้ยิ่งใหญ่ท่านหนึ่ง คือ หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ข้าพเจ้าและลูกศิษย์ได้ช่วยกันทำบายศรีพรหม 4 พานนำไปบูชาครูในพิธีนี้ ในฐานะเป็นหลานศิษย์ของท่านด้วย ใช้เวทีละครแห่งชาติเป็นโรงพิธี

13. พิธีบวงสรวงสังเวชเทวารักษ์เป็นกรณีพิเศษก่อนจะลงมือทำงานสำคัญหรือเมื่อได้รับโชคลาภเป็นมิ่งมงคล ฯลฯ ก็หาฤกษ์ยามมาตั้งพิธีบวงสรวงสังเวชเทวารักษ์ทั้งหลายเป็นการขอความเมตตาให้ช่วยอำนวยประโยชน์ให้สำเร็จในกิจการทั้งปวง หรือเพื่อแสดงความขอบคุณที่เทวารักษ์ได้ดลบันดาลยศสรรเสริญ ซึ่งต้องมีบายศรีเป็นส่วนสำคัญในเครื่องสังเวชนั้น ด้วยเทพเทวาที่อัญเชิญมานั้นสูงศักดิ์ถึงขั้นพรหม ควรใช้บายศรีปากขาม 9 ชั้นขึ้นไป

ถ้าสามารถจัดทำได้ก็ทำบายศรีใหญ่ 9 ชั้น หรือ 16 ชั้น ก็จะเป็นการดียิ่งนัก ถ้าเป็นญาติทั่ว ๆ ไป ก็ใช้กระทงเช่นผี ซึ่งทำง่าย ๆ ตามควรแก่ฐานะ

14. ทำขวัญช้าง, ทำขวัญกระบือ

ทำขวัญช้าง ก่อนจะเข้าป่าคล้องช้างก็ต้องทำพิธีเช่นสังเวท ให้เทวดา ผีบ้าน ผีเรือนอวยชัยให้พรตามประสงค์เป็นการเอาฤกษ์ดีบำรุงขวัญก่อน พอเข้าป่าสักก่อนจะลงมือคล้องช้างก็เช่นสรวงผีป่า เทวดารักษาให้ช่วยให้พบช้าง และคล้องช้างได้โดยง่าย เมื่อได้ช้างวงกลับมาบ้านก็ทำขวัญช้างเพื่อให้เลี้ยงได้เชื่อง ไม่ให้หนีเข้าป่า ให้กินอาหารที่จัดให้เพื่อจะได้สมบูรณ์แข็งแรง รู้ภาษามนุษย์ที่สั่งสอนใช้งาน ตลอดจนให้ช้างเกิดความจงรักภักดีเจ้าของและความผูกพัน

ทำขวัญกระบือ การทำขวัญกระบือนั้น มักจะกระทำตอนแม่กระบือออกลูกใหม่ ๆ ในคำขวัญว่าไว้เพื่อให้ลูกกระบือรอดมีลักษณะดี จะได้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยทำงานให้กับผู้เป็นเจ้าของ เพื่อจะได้ข้าวเต็มนา ปลาเต็มหนอง มีเงินมีทองเพิ่มขึ้น อีกทั้งให้แม่กระบือแข็งแรงเร็ว ๆ จะได้ช่วยทำงานได้นั่นเอง

15. ทำขวัญนา ทำพิธีบายขวัญสังเวทเมื่อข้าวเริ่มออกรวง เพื่อกล่าวคำสรรเสริญ เย็นขอแม่โพสพให้ช่วยบำรุงรักษาต้นข้าวรวงข้าวให้งามสมบูรณ์มีน้ำทำบริบูรณ์ อ้อนวอน พระพิรุณให้บันดาลฝนตกพอเพียงตลอดฤดูกาล

16. ทำขวัญข้าว กระทำเมื่อชนข้าวมาใส่เต็มยุ้งฉางแล้ว เป็นการเชิญขวัญแม่โพสพ ให้มาอยู่ในยุ้งฉางไม่ให้หลงเที่ยวไปที่อื่น ๆ ให้ซื้อได้ง่ายถ้าจะขายก็ได้ราคา ช่วยให้เจ้าของเจริญศรีสุขสวัสดิ์พัฒนามงคลสมบูรณ์พูนผลทุก ๆ ประการ บายศรีที่ใหญ่ที่สุดจะทำเป็นบายศรี 5 ชั้น อย่างงดงามพร้อมเครื่องสังเวทอื่น ๆ กรบ เพราะเป็นการอัญเชิญเทพดาทุกสถาน มาสถิต ตั้งแต่นางอัปสรทุกชั้นฟ้า จอมเทวีผู้มีขวานตลอดจนพระพรหม นางธรรณี พระคงคา ท้าวนาคนิน เจ้าป่าเจ้าเขา เจ้าทุ่งเจ้าท่า ฯลฯ

17. ทำขวัญเนื่องในงานฉลองพระพุทธรูป เมื่อได้พระพุทธรูปมาใหม่ ดังเช่นภาคอีสานเมื่อมีผู้นำพระพุทธรูปไปทอดกฐินหรือถวายเป็นพระประธานต้องช่วยกันทำบายศรีใหญ่ใส่โตกทองเหลืองหรือโตกสานแล้วแต่จะหาได้ บ้างก็ทำใหญ่โตหลายชั้นตามศรัทธาตามคำขวัญว่า เพื่อวิงวอนขอพรพระพุทธชานูภาพจากพระพุทธรูปนั้นให้ช่วยคุ้มกันผองภัย อย่าให้มีมาแผ้วพาลหมู่บ้าน ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป ยังทำขวัญให้กับคณะผู้นำพระประธานไปถวายนั้นให้เดินทางด้วยความสวัสดิ์มีโชคชัยและเจริญรุ่งเรืองยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ในบายศรีแต่ละชั้น ไม่มีใส่อาหารและขนมมณเฑียร มีแต่ดอกไม้ประดับไว้เท่านั้น คงเห็นว่าไม่จำเป็น ส่วนบายศรีที่ใช้ในงานฉลองสมณศักดิ์ หรือตำแหน่งหน้าที่ของสงฆ์ มีอาหารบรรจุในบายศรี อย่างน้อยพระต้องจันทน์น้ำมะพร้าวอ่อนพอ เป็นพิธีว่าขวัญเป็นผู้กิน บางแห่งก็ตั้งไว้เฉยๆ ไม่ต้องฉัน

18. ในโอกาสที่มีการจัดขบวนแห่รูปประชาชน ในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2525 เพื่อเป็นการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งมีความวัฒนาถาวรเป็นเวลา 200 ปี ข้าพเจ้าจึงได้ออกแบบรูปประชาชนเป็นบายศรีสมโภชกรุง ภายในบายศรีมีพระเจดีย์ภูเขาทองแทนกรวยข้าวประดับดินด้วยตราจักรีวงศ์ทั้ง 4 ทิศ ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ข้างกำแพงแก้วมีดอกไม้สวยงาม และมีความหมายเป็นมงคลประดับบายศรีและตัวรตนนอกจากบายศรีใหญ่กว้าง 1.75 เมตร สูงประมาณ 2.50 เมตร แล้วยังมีบายศรีพหุ 2 ที่สูง 85 ซม. เป็นบริวารวางหัวและท้ายรดน้ำเข้าชุดกับบายศรีใหญ่ มีตัวแทนประชาชนทั้ง 4 ภาคของประเทศไทยนั่งอยู่ 4 ทิศ ถัดพานดอกไม้รูปเทียนเพื่อเป็นเครื่องบูชาสักการะพระรัตนตรัย และพระมหากษัตริย์ ด้วยความจงรักภักดี ส่วนต่าง ๆ ของบายศรีมีความหมายดังนี้

18.1 บายศรีใหญ่ 9 ชั้น เป็นสิ่งสำคัญในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์และสมโภชพระมหากษัตริย์แห่งจักรีวงศ์ด้วย

18.2 พระเจดีย์ภูเขาทอง เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนาที่สถิตสถาพรให้ความสงบร่มเย็นแก่ชาวไทยมาแต่พุทธกาล และเป็นที่ยกย่องพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

18.3 กำแพงแก้ว เปรียบเสมือนป้อมปราการที่ป้องกันข้าศึกศัตรู รักษาความเป็นเอกราชให้แก่ผืนแผ่นดินไทยมาโดยตลอด

18.4 ตราจักรีวงศ์ เป็นสัญลักษณ์แห่งพระมหากษัตริย์ราชวงศ์จักรี

18.5 ดอกไม้ ที่มีสีสันสวยงามและความหมายที่ดีเลิศ ดังนี้

1) ดอกราชพฤกษ์ ชัยพฤกษ์ หรือดอกกาน เป็นดอกไม้ประจำชาติไทย มีชื่อเป็นมงคลทุกชื่อ ราชพฤกษ์ คือต้นไม้แห่งพระราช หรือราชาแห่งต้นไม้ ชัยพฤกษ์ คือต้นไม้ที่นำมาแห่งความสวัสดิมีชัย กุณ เป็นภาษาถิ่นอีสานหมายถึง ต้นไม้ที่นำมาแห่งความโชคลาภ สมบูรณ์พูนผล ความวัฒนาสถาพรเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป

2) ดอกบัวหลวง เป็นดอกไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธประวัติมาโดยตลอด ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ จนปรินิพพาน จิตรกรจะเขียนภาพดอกบัวรองรับพระพุทธองค์ทุกอิริยาบถ ซึ่งจะสืบเนื่องมาจากพระธรรมคำสอนที่เปรียบภูมิปัญญาของมนุษยชาติ

เหมือนบัว 4 เหล่า ซึ่งอยู่ในที่ต่าง ๆ กัน บ้างก็มีโอกาสที่จะบรรลุพระธรรมบ้างก็ไม่มีโอกาส

3) ดอกพุทธรักษา นอกจากชื่อเป็นมงคลนามที่มีความหมายในทาง
อัญเชิญพระพุทธคุณมาปกป้องรักษาของเราชาวพุทธแล้ว ยังเป็นดอกไม้ที่ชาวไทยได้ยกย่อง
ให้เป็นดอกไม้สัญลักษณ์ประจำวันพ่อแห่งชาติ คือ วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งตรงกับวันที่ 5 ธันวาคม ของทุก ๆ ปี หรือเรียก
อีกชื่อหนึ่งว่าวันที่ 5 ธันวาคมหาราช

4) ดอกมะลิ สีขาวนวล กลิ่นหอมเย็นชื่นใจ มีมากในฤดูร้อน
เหมาะที่จะนำมาร้อยกรองบูชาพระ ชาวไทยได้พร้อมใจกันเลือกให้เป็นดอกไม้สัญลักษณ์
ประจำวันแม่แห่งชาติ คือ วันเฉลิมพระชนมพรรษาของสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ
ซึ่งตรงกับวันที่ 12 สิงหาคมของทุก ๆ ปี

นอกจากนี้ก็มีดอกบานไม่รู้รุ่ยโรยกรองเป็นช่อคล้ายสร้อยทอง แต่ละดอก
คล้ายพิกลทอง มีสีเหลืองทองอร่าม ดอกกรัก ดอกกุหลาบ ดอกพุด ดอกไม้แกะสลักจากฟักทอง
มะละกอ มันเทศ เป็นศิลปะงานฝีมือไทยที่ประณีตและเพื่อให้ทนต่อแดดร้อนในเดือนเมษายน

18.6 ตัวแทนประชาชนทั้ง 4 ภาคของไทย เมื่อได้ช่วยกันทำบายศรีมาสมโภชกรุง
แล้วนั่งพับเพียบถือพานดอกไม้รูปเทียนประดุจหนึ่งพร้อมใจกันนำดอกไม้รูปเทียนไปสักการะ
บูชาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในโอกาสอันเป็นมงคลสมัยนี้

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนี้ยังมีการทำขวัญสังเวทกันอีกมาก เช่น ทำขวัญ
เรือ แพ โรงงาน เครื่องยนต์ ฯลฯ ที่สร้างใหม่หรือซื้อใหม่ ต้องทำพิธีให้เป็นสิริมงคล
เพิ่มลาภพูนผลให้อุดมสมบูรณ์ ทั้งหมดนี้สิ่งสำคัญในการทำพิธีต้องมีบายศรี จะเป็นชนิดใด
ขนาดใหญ่หรือเล็ก ขึ้นอยู่กับขนาดของ โรงพิธี หรือความสามารถของช่างทำบายศรี

6. ธรรมชาติของนักเรียนระดับประถมศึกษา

6.1 ธรรมชาติของเด็ก

เด็กก่อนประถมศึกษาและวัยประถมศึกษา จะมีการเจริญเติบโตไปทุก ๆ ด้านอย่าง
รวดเร็วเด็กจะชอบเรียนรู้ชีวิตจากสังคมนอกบ้านมากขึ้น โดยเฉพาะจากการไปโรงเรียน
เด็กจะฝึกฝนการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ และจะสนุกสนานจากการสำรวจและแสวงหา
ประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วยความกระตือรือร้นอยากรู้อยากเห็น หากครูและผู้ที่เกี่ยวข้องเข้าใจ
ธรรมชาติของเด็กก็จะสามารถส่งเสริมเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ธรรมชาติของเด็กมีดังนี้

6.1.1 เด็กทุกคนมีความสามารถในขอบเขตจำกัดและต่างกัน การที่ผู้ใหญ่จะเกณฑ์ให้เด็กทำงานเกินความสามารถโดยเอาเด็กอื่นมาเปรียบเทียบจึงเป็นการฝึกระบบชาติของเด็กทำให้เด็กเบื่อหน่าย ไม่ประสบความสำเร็จ และเป็นการสร้างปมด้อยในใจแก่เด็ก

6.1.2 เด็กไม่ชอบอยู่นิ่ง มีความอยากรู้อยากเห็น ชอบทำกิจกรรมต่างๆ อยู่ตลอดเวลาชอบซักถาม พุดคุย การที่ผู้ใหญ่บังคับให้อยู่นิ่งๆ จึงเป็นการขัดขวางความเจริญของเด็ก เพราะเด็กต้องการเคลื่อนไหว กล้ามเนื้อทุกส่วนมีการพัฒนา มีการประสานกันกับประสาทส่วนต่างๆ การเล่นคือการเรียนรู้ของเด็ก และเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับเด็ก ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ควรที่จะขัดขวาง

6.1.3 เด็กเล็กเป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนผู้ใหญ่ และมีความต้องการที่จะแสดงให้ผู้อื่นเห็นความรู้สึกนึกคิดของเขา

6.1.4 เด็กมีช่วงความสนใจสั้น การให้เด็กทำงานต้องดูระยะเวลาช่วงที่เด็กสนใจที่จะจำและไม่แนบเนียนไป

6.1.5 เด็กมีความแตกต่างระหว่างบุคคล มีลักษณะเป็นของตนเองซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากกรรมพันธุ์ และการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ควรคาดหวังให้เด็กทุกคนมีความรู้ความสามารถเท่าเทียมกัน

6.1.6 เด็กมีความต้องการทั้งด้านร่างกาย (Physical Needs) และด้านจิตใจ (Psychological Needs)

6.2 ลักษณะต่างๆ ของเด็กระดับประถมศึกษาตอนปลาย เด็กในระดับประถมศึกษา มีพัฒนาการทางด้านต่างๆ ดังนี้ (พรณี ชูทัยเจนจิต, 2545 : 133-137)

6.2.1 ลักษณะทางด้านร่างกาย

- 1) โดยทั่วไปเด็กหญิงวัยนี้จะเจริญเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย
- 2) เด็กหญิงส่วนใหญ่ย่างเข้าสู่วัยสาว รูปร่างเปลี่ยนไป มีความสนใจเรื่องเพศมากขึ้น
- 3) เด็กมีความสามารถทำงานละเอียดได้ดีขึ้น
- 4) โดยปกติเด็กจะแข็งแรงขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่มักมีท่าที่ไม่ใคร่สุขภาพ
- 5) การเจริญเติบโตของกระดูกยังไม่สมบูรณ์ในตอนนี้อาจไม่สามารถรับน้ำหนักได้มากควรแนะนำให้เล่นในสิ่งที่ไม่เกินความสามารถ
- 6) เด็กผู้ชายชอบเล่นความรุนแรง

6.2.2 ลักษณะทางอารมณ์

- 1) ความขัดแย้งระหว่างข้อตกลงของกลุ่ม และกฎของผู้ใหญ่ทำให้เกิดปัญหา ทำให้เด็กในวัยนี้ต้องการการยอมรับจากกลุ่ม
- 2) เด็กวัยนี้สามารถยอมรับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติตัว มองทุกอย่างกว้างขวาง มีเหตุผล สามารถมองเห็นความที่ควรเป็นไปได้หรือเป็นไปได้ไม่ได้

6.2.3 ลักษณะทางสติปัญญา

- 1) เด็กวัยนี้จะมีความอยากรู้อยากเห็นในทุก ๆ เรื่อง
- 2) เด็กวัยนี้ส่วนใหญ่จะตั้งความหวังในการทำงานสูง และต้องการทำให้ได้ผลสมบูรณ์ที่สุด
- 3) เด็กในวัยนี้ต้องการความเป็นอิสระ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุน และการแนะแนวทาง

6.3 พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กในวัยนี้ควรเรียนรู้สิ่งต่อไปนี้

- 6.3.1 มีความพากเพียรพยายามที่จะเรียนรู้ให้สำเร็จ
- 6.3.2 ทำงานด้วยตนเองโดยปราศจากคำแนะนำจากครู
- 6.3.3 มีความพึงพอใจในการหาความรู้
- 6.3.4 พัฒนาความสนใจของตัวเองอยู่เสมอ

6.4 พัฒนาการของเด็กที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา

พัฒนาการของเด็กประถมศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการศึกษา ดังนี้ (พรณี ชูทัยเจนจิต. 2545 : 61-62)

- 6.4.1 เรียนรู้ที่จะใช้ทักษะทางด้านร่างกายในการเล่น
- 6.4.2 สร้างเจตคติต่อตนเองในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต ครูควรเน้นให้เด็กเห็นความสำคัญของการรักษาความสะอาด
- 6.4.3 เรียนรู้ที่จะปรับตัวเข้ากับเพื่อนรุ่นเดียวกัน ถ้าพบว่าเด็กบางคนชอบมีเรื่องกับเพื่อนๆ ให้หาวิธีการอย่างละมุนละม่อมช่วยให้เด็กรู้จักการควบคุมเพื่อจัดพฤติกรรมขัดแย้งต่าง ๆ
- 6.4.4 เรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมของเพศหญิงและเพศชาย

6.4.5 พัฒนาความคิดรวบยอดที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวัน

6.4.6 พัฒนาเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยาและค่านิยม ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้

วิเคราะห์เกี่ยวกับการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเอง

6.4.7 สามารถพึ่งพาตนเองได้

6.4.8 พัฒนาเจตคติต่อกลุ่มสังคมและต่อสถาบันต่าง ๆ กระตุ้นให้เด็กรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น

6.4.9 พัฒนาทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน และคำนวณ ถ้าพบว่าเด็กขาดทักษะเหล่านี้จำเป็นต้องหาทางช่วยเหลืออย่างรีบด่วน มิเช่นนั้นจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในชั้นสูงต่อไป

7. สารสนเทศเกี่ยวกับโรงเรียนบ้านหนองแวง

7.1 ข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียนบ้านหนองแวง

โรงเรียนบ้านหนองแวง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองพุก หมู่ที่ 9 ตำบลหนองบัวสันต อำเภอยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44210 โทรศัพท์ 043 – 738815 ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2485 ที่ตั้งมีเนื้อที่ 25 ไร่ 3 งาน 35 ตารางวา เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2547 มีนักเรียนทั้งสิ้น 202 คน ครู 9 คน นักการภารโรง 1 คน มีอาคารเรียน 3 หลัง 8 ห้องเรียน ส้วม 5 หลัง 12 ที่ อาคารห้องสมุด 1 หลัง อาคารสหกรณ์ 1 หลัง โรงฝึกงาน 1 หลัง และเรือนเพาะชำ 1 หลัง มีถังเก็บน้ำฝน 3 ชุด น้ำใช้ต่อจากระบบประปาหมู่บ้าน มีไฟฟ้าใช้ในอาคารเรียนและอาคารห้องสมุด มีห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ และห้องเรียนคอมพิวเตอร์

7.1.1 ภารกิจ

โรงเรียนบ้านหนองแวง จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2 ระดับ คือ

- 1) ระดับก่อนการประถมศึกษา
- 2) ระดับประถมศึกษา

โดยจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกันทั้งบุคคลที่มีความบกพร่อง และบุคคลทั่วไป และบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการศึกษา การจัดการศึกษาเน้นการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากที่สุด ฝึกการปฏิบัติให้ทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตร ด้านระบบบริหารจัดการให้มีการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน

เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอก

7.1.2 วิสัยทัศน์

“ภายในปี พ.ศ. 2549 โรงเรียนบ้านหนองแวง เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา บุคลากรได้รับการพัฒนาสู่มาตรฐานวิชาชีพ”

7.1.3 พันธกิจ

1. พัฒนาบุคลากรให้มีขวัญ กำลังใจ และมีความรู้ ทักษะ สู่มาตรฐานวิชาชีพ
2. ร่วมมือกับชุมชนในการจัดการศึกษา
3. จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ใช้สื่อเทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่น

7.1.4 เป้าประสงค์

- 1 บุคลากรมีขวัญ กำลังใจในการทำงาน และมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ
2. โรงเรียนร่วมกับชุมชนในการจัดการศึกษา
- 3 นักเรียนในเขตบริการได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง และมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา

7.2 หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนบ้านหนองแวง

หมู่บ้านในเขตบริการของโรงเรียนบ้านหนองแวงมีด้วยกัน 5 หมู่บ้านประกอบด้วย

บ้านหนองซุ่น หมู่ที่ 6

บ้านหนองแวงใต้ หมู่ที่ 7

บ้านหนองแวงเหนือ หมู่ที่ 8

บ้านหนองพุก หมู่ที่ 9

บ้านเหล่าจั่ว หมู่ที่ 10

โรงเรียนบ้านหนองแวง ตั้งอยู่ห่างจากจากตัวอำเภอ 17 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัด 80 กิโลเมตร

7.2.1 ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบ ไม่มีภูเขา มีหนองน้ำเล็ก ๆ ทุกหมู่บ้าน มีป่าสาธารณะเนื้อที่ประมาณ 1,200 ไร่ ซึ่งเป็นป่าเบญจพรรณ

7.2.2 สภาพเศรษฐกิจ

เป็นลักษณะพึ่งพา การเกษตรทำนาปี การค้า การบริการ และอาชีพเสริม หลังจากการทำนาเช่น การทอผ้าไหม

7.2.3 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

ประชากรส่วนใหญ่ เป็นคนพื้นเมืองอีสานดั้งเดิม มีภาษาไทยอีสานเป็นภาษาพูด ยึดมั่นขนบธรรมเนียมประเพณี มีนิสัย โอบอ้อมอารี รักหมู่คณะของตนเอง ร่าเริง สนุกสนาน ดังจะเห็น ได้จากการจัดงานประเพณีต่าง ๆ งานบุญจะมีตลอดทั้งปี เพราะมีความเชื่อถือ ศรัทธาศาสนาเคารพนับถือ ผู้อาวุโส รักถิ่นกำเนิด มีการกินอยู่เรียบง่ายตามที่เคยปฏิบัติกันมา ไม่ชอบเปลี่ยนแปลงอะไร ง่าย ๆ บรรพบุรุษเคยทำอะไรหรือปฏิบัติสิ่งใดก็จะปฏิบัติตามไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การกินอยู่ หรือการจัดระเบียบบ้านเรือน มีการเสียสละทรัพย์ สิ่งของทำบุญ เพราะเชื่อตามประเพณีว่า เป็นการสร้างกรรมดีเอาไว้ เพื่อเป็นผลดีต่อตัวเอง ในเวลาต่อไปหรือชาติหน้า ส่วนวัฒนธรรมมีอยู่หลายงานเช่น บุญบั้งไฟ งานนมัสการพระธาตุนาคูน เป็นต้น

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

รัตนะ บัวสนธิ์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น : กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ผลการวิจัยปรากฏว่า ได้หลักสูตรที่สามารถนำมาใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมี ส่วนที่ต้องแก้ไขเล็กน้อย เช่น เนื้อหาบางส่วน และการกำหนดเวลาเรียน ผลการประเมินหลักสูตร ผู้ปกครองนักเรียน พบว่า ผู้ปกครองให้การสนับสนุนการใช้หลักสูตร

หัตยา เจียมศักดิ์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องหัตถกรรม ในท้องถิ่นชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของอำเภอหางดงจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยปรากฏว่า ได้หลักสูตรเรื่องหัตถกรรมท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและพบว่า นักเรียนมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนและท้องถิ่นให้จัดการเรียนการสอนหัตถกรรม ดั้งเดิมของท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องเครื่องปั้นดินเผา

วิทยา แสงงาม (2541 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรเรื่อง การสาธิตมวย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏว่า ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น โดยมีส่วนที่จะต้องแก้ไขในเรื่องอัตราเวลาเรียนที่ต้องปรับให้สอดคล้องกับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน

ยุทธนา อุทโธ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการสานกระติบข้าว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่า

1. ผลการประเมินหลักสูตร พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นผู้เรียน และมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งมีค่า Puissance (P.M.) เท่ากับ 10.35

2. การประเมินหลักสูตร โดยครูผู้สอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ในด้านจุดมุ่งหมาย ด้านโครงสร้างและเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนและการสอน และด้านวัดผลประเมินผลของหลักสูตร มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และแนวการจัดการเรียนการสอนเหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ และหลักสูตรครอบคลุมทั้งด้านความรู้

ครรชิตพล ประทุมเวียง (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาค้นคว้า เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทำคราดมือเสือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำคราดมือเสือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทั้งหมด 6 หน่วย 45 คาบการเรียน คาบเรียนละ 20 นาที ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ชำนาญการว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับดีมาก

2. แผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทำคราดมือเสือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 88.40/81.20 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ และนักเรียนที่ผ่านการเรียนโดยใช้แผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นมีผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิชัย หล้าสุดตา (2543: บทคัดย่อ) ได้พัฒนาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การสานลุ่ม กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6พบว่าที่ความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยครูผู้สอน นักเรียน และผู้ปกครอง มีความคิดเห็นเกี่ยวกับด้าน

สภาพแวดล้อม อยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลลัพธ์ อยู่ในระดับเห็นด้วย

พรประภา พรรณา (2544 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอผ้าไหม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอผ้าไหมลายสายฝน (2 ตะกอ) ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ผลการประเมินหลักสูตรฉบับร่างก่อนนำไปใช้ทดลอง พบว่ามีค่า Puissance Mwasure (p.m.) เท่ากับ 14.05 หลักสูตรมีคุณค่าสูง ผลการประเมินแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นมีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.09 อยู่ในระดับเหมาะสมมาก ผลของการทดลองหลักสูตรด้วยตัวผู้วิจัยเอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเท่ากับ 0.5717 ประสิทธิภาพของแผนการสอน หลักสูตรท้องถิ่นและแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่า 82.66/82.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ หลังนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน ผลของการทดลอง หลักสูตรท้องถิ่น โดยครูในท้องถิ่น พบว่า คะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นเท่ากับ 0.6564 ประสิทธิภาพของแผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นและแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่า 86.30/86.46 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่กำหนดไว้ หลังเรียนนักเรียนที่เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนการสอน

อนุชิต แสนทวีสุข (2544 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มงานและอาชีพ เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีทั้งหมด 6 หน่วย 36 คาบ คาบละ 50 นาที ได้รับการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ชำนาญการ ว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และผลจากการนำไปสอนตามแผนการสอน มีประสิทธิภาพ 88.63/82.25 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พระมหานันต์ แสงชาติ (2544 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทำดอกไม้จันทร์ กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาลศรีสวัสดิ์วิทยา สังกัดกองการศึกษา เทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้คือ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การสอน เรื่องการทำดอกไม้จันทร์ กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ จำนวน 13 แผน
แบบวัดพฤติกรรมระหว่างเรียน แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
แบบสัมภาษณ์ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
98.52/87.80 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

พลศรี ศรีสมบุรณ์ (2545 : 96) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงาน
และพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทำพานบายศรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. หลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการทำพานบายศรี
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. แผนการสอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพเรื่องการทำพานบายศรี
มีประสิทธิภาพ 82.67/86.33 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 80/80 และมีดัชนีประสิทธิของแผนการสอน
เท่ากับ 0.7257 หมายถึงนักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ร้อยละ 72.57

มงคล แก้วพะเนาว์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร
เรื่อง การทำเครื่องปั้นดินเผา ผลการวิจัยพบว่า

1. ท้องถิ่นต้องการให้จัดการเรียนการสอน เรื่อง การทำเครื่องปั้นดินเผา
เพราะเป็นงานหัตถกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น
2. การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญโดยภาพรวม
ทั้ง 6 ด้านมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด คือ จุดประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาของหลักสูตร
อัตราเวลาเรียน กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล
3. การประเมินหลักสูตร โดยครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลังจาก
ไปทดลองใช้พบว่า โดยภาพรวมประเมินรายด้าน 4 ด้าน มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
คือ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต
4. แผนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเครื่องปั้นดินเผา มีประสิทธิภาพ
เท่ากับ 88.70/95.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ตั้งไว้ คือ 80/80
5. ผู้เรียนมีเจตคติต่อการเรียนการสอน เรื่องการทำเครื่องปั้นดินเผา อยู่ในระดับ
ดีมาก

ชนัญญา สุขสุตติ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
กลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอเสื่อกก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านน้ำจั้นน้อย
สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรท้องถิ่น
กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่องการทอเสื่อกก มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ทั้ง 6 ด้าน คือ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง และเนื้อหา อัตราเวลาเรียน สภาพแวดล้อม สื่อ วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ส่วนแผนการสอนกลุ่มงานพื้นฐานอาชีพเรื่องการทอเสื่อกก มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.21/89.26 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และมีค่าประสิทธิผลของการเรียนรู้ด้วยแผนการสอนเท่ากับ 67.29 ซึ่งหมายความว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 67.29 และนักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนตามหลักสูตรนี้อยู่ในระดับมาก

โดยสรุปหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอเสื่อกก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ที่มีคุณภาพสามารถนำไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม

จิระภา พุดพิลา (2546 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาแผนการสอนในการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีความมุ่งหมายการศึกษาค้นคว้า 3 ประการ คือ เพื่อพัฒนาแผนการควบคุมการทำงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์จากกก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 ของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการเลือกแบบเจาะจง พบว่าแผนการสอนเรื่องการออกแบบผลิตภัณฑ์จากกก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.51/87.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้ และมีค่าดัชนี ประสิทธิภาพของแผนการสอนทั้ง 6 แบบ เท่ากับ 0.75 ส่วนความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับมากที่สุด

เยาวลักษณ์ ดวงราช (2546 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง การทอผ้าขาวม้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านบ่อแก สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอคูด้รัง สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม โดยการศึกษาค้นคว้ามีความมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สร้างแผนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ศึกษาความพึงพอใจในการเรียนรู้ของนักเรียน วิทยากรและผู้ปกครองกลุ่มที่ใช้ในการศึกษามี 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (2) กลุ่มที่ใช้ในการทดลอง หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าขาวม้า ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 87.87/87.92 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

สุดา อุณะนาม (2546 : 100) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ เรื่อง ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านยางใต้ สำนักงานการประถมศึกษากิ่งอำเภอยางชุมน้อย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. แผนการเรียนรู้กลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

3. นักเรียนที่เรียนด้วยแผนการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

นภาพร เชนบุรีรัมย์ (2547 :บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และเพื่อหารูปแบบกระบวนการร่วมมือระหว่างโรงเรียนกันทรวิชัยและชุมชนบ้านลุมพุก ผลการศึกษาพบว่า

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.95)

2. แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.36/85.00 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้

3. แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 30.43 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการเรียนสูงกว่าก่อนการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ มีความพึงพอใจต่อหลักสูตร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.90)

5. ครูท้องถิ่นที่ทำการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.51)

6. รูปแบบของกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกันทรวิชัย และชาวบ้านลุมพุก เป็นการร่วมมือทุกขั้นตอนตั้งแต่สร้างหลักสูตร ดำเนินการใช้หลักสูตรและประเมินผลการใช้หลักสูตร ซึ่งทุกฝ่ายให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

โดยสรุป การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การสานกระติบข้าวด้วยไม้ไผ่ โดยใช้กระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกันทรวิชัยและชุมชนบ้านลุมพุกในครั้งนี้ ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความภูมิใจในผลงาน ชุมชนบ้านลุมพุก มีความภูมิใจที่ได้ร่วมมือในการจัดการศึกษา และเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ส่งผลให้การจัดการศึกษา โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น ประสบผลสำเร็จ

8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

วีเวียน (Vivian. 1995 : 2118-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่อง การใช้คำปรึกษาเกี่ยวกับหลักสูตรการดูแลสุขภาพ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังกล่าว ช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อในการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือ ยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นที่มีลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะ และโดยรวมไม่แตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิดด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจและโดยรวมไม่แตกต่างกัน

คันชา (Cuncha.1997 : 2884 – A,อ้างอิงจากสุพัตรา สาระ โภค.2548 : 47) ได้ทำการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร โภชนาการศึกษา มีจุดประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตร โดยให้บุคลากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการออกแบบหลักสูตรพบว่า การใช้ชุมชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบาย กระบวนการ และการวางแผน ทำให้สามารถส่งเสริมการปฏิบัติงานร่วมกันของประชาชนจนสามารถพัฒนาแนวทางสู่ความสำเร็จ และทำให้ประชาชนมีความเสียสละมอบเครื่องมือที่ส่งเสริมหลักสูตรพร้อมทั้งทำให้ประชาชนและผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรสามารถออกแบบร่วมกันได้

สติเวนสัน (Stevenson.2003 : 1564,อ้างอิงจากยุพดี พาชัย.2548 :75) ได้ศึกษาถึงกระบวนการพัฒนา และการนำหลักสูตรไปใช้สำหรับโปรแกรมหัตถกรรมไม้ของวิทยาลัยในประเทศนอร์เวย์ และประเทศฟินแลนด์ พบว่า การสอนหัตถกรรมเป็นเครื่องมือทางการศึกษาและทางการเมืองชนิดหนึ่ง ซึ่งช่วยพัฒนาและให้นิยามวัฒนธรรมสมัยใหม่ของวิทยาลัยส่งผลให้วิทยาลัย นำหลักสูตรพื้นบ้านสมัยใหม่ไปใช้ในการสอนความรู้ทางวัฒนธรรมโดยใช้การสอนหัตถกรรมในวิทยาลัย

ผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมายังไม่ตอบสนองสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี...และวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียน ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายตามที่หลักสูตรกำหนดไว้จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรบุคคลมาร่วมกันจัดทำพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้อง “ ” “ ” “ ” วัฒนธรรม ประเพณีที่ตรงกับสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน สาม ณ์ตรงอันจะส่งผลให้ผู้เรียน เกิดความรัก ความผูกพันกับ